

”RUKOILKAA TE! MINÄ EN JAKSA!”
RUKOILU AKU LOUHIMIEHEN ELOKUVISSA

Riitta Lielähti
Uskontotieteen tutkielma
toukokuu 2020

HELSINGIN YLIOPISTO – HELSINGFORS UNIVERSITET		
Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion Teologinen tiedekunta		Laitos – Institution Uskontotieteen laitos
Tekijä – Författare Riitta Lielähti		
Työn nimi – Arbetets titel ”Rukoilkaa te! Minä en jaksa!” Rukoilu Aku Louhimiehen elokuvissa		
Oppiaine – Läroämne Uskontotiede		
Työn laji – Arbetets art Pro gradu -tutkielma	Aika – Datum toukokuu 2020	Sivumäärä – Sidoantal 58+liitteet
Tiivistelmä – Referat		
<p>Tutkielman tarkoituksena on selvittää, miten rukoilu esitetään Aku Louhimiehen elokuvissa, ja millaisiin rukoukategorioihin elokuvien rukoukset jakautuvat. Louhimies on ohjannut yhdeksän kokopitkää elokuvaa vuosina 2000–2017, ja hänen tuotantoaan on palkittu laajasti myös kansainvälisellä tasolla. Tutkimustuloksia tarkastellaan myös aikaisemman tutkimuksen valossa. Tutkimusmetodinä tutkielmassa käytetään teoriaohjaavaa sisällön analyysia, jossa hyödynnetään representaatioteoriaa ja temaattista analyysia.</p> <p>Elokvien uskontotieteellinen tutkiminen on tärkeää ja ajankohtaista, sillä elokvien kautta voidaan tarkastella myös laajempaa sosiohistoriallista kontekstia, jossa ne on tuotettu. Elokvalla voi olla tärkeä rooli uskonnon edistämisen kannalta ja se voidaan nähdä antamassa vastauksia ihmisten uskonnollisiin kysymyksiin. Elokuva voi toimia myös eräänlaisena teologian keskustelukenttänä.</p> <p>Tutkimuksen teoreettinen viitekehys muodostuu Sarah Bänziger, Jaques Janssen & Peer Scheepersin sekä Margaret Poloma & Brian Pendletonin tutkimuksista nouseiden rukoukategorioiden ympärille. Bänziger ym. tutkimuksesta nousee esille uudenlainen jumaliin kohdistumaton rukouksen ulottuvuus, jonka avulla voidaan tarkastella esimerkiksi ihmiseen itseensä kohdistuvaa mietiskelyä. Poloma & Pendletonin rukousjaottelun mukaan kristilliset rukoukset voidaan jakaa muun muassa rituaaliseen ja anovaan rukoukategoriaan.</p> <p>Louhimiehen elokuvissa rukoilijana on pappi, läheinen ja/tai ahdistunut ihminen. Suurin osa rukouksista nousee ahdistavan tilanteen keskeltä. Lähes kaikki elokvien rukoukset osoitetaan kristinuskon Jumalalle. Toinen elokuvissa ilmenevä rukoilun kohde on kuollut läheinen. Elokvat sisältävät hyvin vähän yksilöllisempää jumaliin kohdistumatonta rukousta.</p> <p>Louhimiehen elokvat luovat kuvaa, jonka mukaan suomalainen rukoilija on hädän keskellä Jumalan puoleen kääntyvä ahdistunut ihminen. Rukoiluun liittyy häpeää ja nöyristelevää asennetta suhteessa muihin ihmisiin ja Jumalaan. Elokvissa korostuu myös yksinäisyyden teema suomalaisen rukoilijan ympärillä.</p> <p>Elokvien rukouksista nousee esille uudenlainen <i>tukahdutetun rukouksen</i> teema. Erityisesti kristinuskon Jumalalle kohdistetut rukoukset nousevat joko hiljaisuudesta tai ne tuntuvat jäävän kesken. Poikkeuksen tähän tekevät Louhimiehen elokvien sota-aikaan sijoittuvat pidemmät ja valmiimman oloiset rukoukset.</p> <p>Tutkin aikaisemmin Zaida Bergrothin elokvien rukoukkohtauksia, ja niissä rukoilija lähestyy rukoilun kohdetta muun muassa rohkein kysymyksiin saamatta niihin kuitenkaan vastausta. Louhimiehen elokvien rukoilijoiden Jumalalle osoitetut kysymykset ja asiat tuntuvat sammuvan ennen kuin rukous on oikein alkanutkaan. Bergrothin elokvien rukoukkohtauksista noussut <i>mykän Jumalan</i> teema näyttäytyy Louhimiehen elokuvissa enemmän tukahdutetun rukouksen teemana.</p>		
Avainsanat – Nyckelord elokvatutkimus, rukous, rukoilu, elokuva, rukoukkohtaus, rukoukmuodot, rukousteemat, sekularisaatio		
Säilytyspaikka – Förvaringställe Helsingin yliopiston kirjasto, Keskustakampuksen kirjasto, Teologia		
Muita tietoja		

Sisällysluettelo

1 Johdanto	1
1.1 Tutkimusaihe	1
1.2 Uskontotiede ja populaarikulttuuri	1
2 Maallistuminen ja rukoilu Suomessa	4
2.1 Sekularisaatio	4
2.2 Rukoilu Suomessa	4
3 Aikaisempi tutkimus ja tutkimusongelma	6
3.1 Aikaisempi rukoustutkimus	6
3.2 Tutkimuskysymykset	8
4 Aineisto	9
4.1 Aku Louhimies	9
4.2 Louhimiehen elokuvat	10
5 Tutkimusmenetelmä	12
5.1 Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi	12
5.2 Representaatio	13
6 Teoreettinen viitekehys	15
6.1 Rukouksen määritelmä	15
6.2 Rukousluokittelu	16
7 Rukouskategorioiden kritiikki	19
8 Aineiston käsittely ja tutkimuskritiikki	21
8.1 Elokuvien rukouskohtausten käsittely	21
8.2 Tutkimuskritiikki	21
9 Työn yhteiskunnallinen merkitys	24
10 Rukoilija Louhimiehen elokuvissa	26
10.1 Pappi	26
10.2 Läheinen	28
11 Tuska, ahdistus ja kuolema	31
11.1 Ahdistunut rukoilija	31
11.2 Tuskan, ahdistuksen ja kuoleman teema	32
12 Rukoilun kohde Louhimiehen elokuvissa	35
12.1 Jumala	35
12.2 Kuollut läheinen	36
13 Louhimiehen elokuvien uskonnolliset rukoukset	38
13.1 Uskonnollinen, rituaalinen ja arkinen rukous	38
13.2 Anova ja meditatiivinen rukous	39
14 Tukahdutettu rukous	44
15 Tulokset	46
15.1 Louhimiehen elokuvien rukoilu ja sekularisaatio	46
15.2 Louhimiehen elokuvien rukousteemat ja aikaisempi tutkimus	47
16 Lopuksi	51
Filmografia	54
Lähde- ja kirjallisuusluettelo	55
Liitteet	59
Liite 1 Louhimiehen elokuvien rukousteemojen luokittelu	59
Liite 2 Louhimiehen elokuvien rukouskategoriat	61
Liite 3 Bergrothin ja Louhimiehen elokuvien rukouskategoriat	62

1 Johdanto

1.1 Tutkimusaihe

Tutkin Aku Louhimiehen elokuvissa ilmenevää rukoilua. Tarkastelen Louhimiehen ohjaamien kokopitkien elokuvien rukouskohtausten keskeisiä elementtejä. Tutkin muun muassa sitä, millaisista tilanteista elokuvien rukoukset nousevat ja kenelle ne osoitetaan. Nostan esille elokuvien rukouskohtausten teemoja ja tarkastelen niitä rukousten luokittelun lisäksi myös aikaisemman tutkimukseni valossa.¹

Käsittelen Louhimiehen elokuvista nousevia rukousteemoja myös sekularisoituvan yhteiskunnan näkökulmasta. Haen vastauksia siihen, näkyykö elokuvien rukouskohtauksissa sekularisaation tai Teemu Tairan sanojen mukaan uskonnon notkistumisen piirteitä?² Lisäksi tarkastelen sitä, millaisia rukouksen representaatioita elokuvista nousee. Mitä suomalaisten rukoiluun liittyviä yksityiskohtia elokuvien rukouskohtaukset välittävät katsojille?

Suomalaisia elokuvia katsoessani kiinnitin huomiota elokuvien pieniin rukoukseen liittyviin yksityiskohtiin, jotka eivät olleet mielestäni oleellisia elokuvan kokonaisuutta ajatellen. Kiinnostuin suomalaisten elokuvien rukoustematiikasta ja halusin lähteä tarkastelemaan sitä laajemmin. Haluan selvittää, millaisia rukoiluun liittyviä painopisteitä ja kokonaisuuksia elokuvien tekoon osallistuvat henkilöt tuovat esille elokuvien kautta.

Louhimies on ohjannut useamman tunnetun elokuvan 2000-luvulla, ja ajattelen, että hänen elokuvistaan muodostuu tutkimukseeni sopiva aineisto. Olen katsonut joitain Louhimiehen elokuvia jo aikaisemmin, mutta joukossa on myös itselleni uusia elokuvia. Louhimiestä ja hänen elokuvatuotantoaan käsittelen enemmän luvussa neljä.

1.2 Uskontotiede ja populaarikulttuuri

Uskonnolliset ideat löytävät kasvavassa määrin tiensä populaarikulttuurin tuotteisiin.³

Uskontotieteen kannalta uskonnollisten ilmiöiden tutkiminen nimenomaan populaarikulttuurin tuotteiden kautta on tarpeellista ja ajankohtaista. Myös uskonnolliset instituutiot omaksuvat populaarikulttuurin sekulaareja tyylejä pyrkiessään löytämään erilaisia väyliä takaisin ihmisten luokse.⁴ Uskonnon kasvava näkyvyys mediassa kertoo siitä, että

¹ Aikaisemmasta tutkimuksestani kerron lisää luvussa 3.1.

² Teemu Tairan mukaan notkea uskonnollisuus on sellaisen maailman uskonnollisuutta, jossa uskon ja kuulumiseen liittyvää identiteettiä on entistä vaikeampaa rakentaa (Taira 2006, 38).

³ Pesonen, Lehtinen, Myllärniemi 2011, 14.

⁴ Pesonen ym. 2011, 13.

uskonnosta on tullut yhteiskunnan organisoitumisen kannalta keskeinen ja toisaalta kiistanalainen kategoria.⁵

Salla Virtanen on tarkastellut pro gradu -tutkimuksessaan yliluonnollisen hyvyyden ja pahuuden esiintymistä *Amerikan Horror Story* -sarjassa. Virtasen mukaan sarja ilmentää populaarikulttuurin tapaa torjua institutionaalisten uskontojen auktoriteetti ilmentämällä kristinuskon voimattomuutta. Sarjan voidaan ajatella sekä vaikuttavan sekularisaation prosessiin että säilyttävän uskonnon elinvoimaisuutta yhteiskunnassa.⁶

Populaarien mediatekstien voidaan ajatella olevan niin kiinteässä yhteydessä yhteiskunnallisiin olosuhteisiin, että niistä voi saada käsityksen yhteiskunnan ajankohtaisista tapahtumista. Kulttuurin käsite on väljä, mutta se on keskeisin uskontotiedettä ja kulttuurintutkimusta yhdistävä tekijä.⁷

On kuitenkin tärkeää muistaa, että populaarikulttuurin tuotteet ovat aina lopulta yksittäisten ihmisten tai työryhmien keksimiä ja rakentamia, eikä niitä voi pitää suoranaisesti yhteiskunnan todellisuutena. On lähes välttämätöntä pohtia sitä, onko populaarikulttuurin tuote heijastus kulttuurista vai tuottaako se lopulta itse yhteiskunnallista todellisuutta. Elokuvien uskonnollisuutta käsitellään maailman neutraalin kuvaamisen sijaan elokuvamedian ja -genren vaatimusten mukaan.⁸

Sukupuolta ja uskontoa mediassa tutkineen Sofia Sjön mukaan elokuvien kautta voidaan nähdä vaikutteita siitä, miten moni ihminen näkee esimerkiksi sukupuolen. Miten elokuvia tekevät ihmiset haluavat kuvata ja ilmaista erilaisia sukupuolirooleja? Mitä visuaalisia tai verbaalisia keinoja he käyttävät? Elokuvat antavat siis hyviä representaatioita yhteiskunnan todellisuuden sijaan ihmisten ajattelumaailmasta.⁹ Voidaan ajatella, että esimerkiksi Louhimiehen elokuvien rukouskohtaukset heijastavat elokuvan tekijöiden ajatuksia ja tuottavat omanlaistaan kuvaa suomalaisesta rukouskulttuurista.

Elokuvien uskontotieteellinen tutkimus tarjoaa monenlaisia tulokulmia ihmisen uskonnollisuuden tarkasteluun. Ne voidaan nähdä myös teologisena keskustelukenttänä. Elokuvien uskontotieteellisen tutkimuksen kautta pääsee tutustumaan eri uskontojen tapoihin ja uskomuksiin.¹⁰

⁵ Taira 2015, 116–117.

⁶ Virtanen, Salla 2018, 125–126.

⁷ Taira 2015, 55.

⁸ Sjö, Sofia 2013, 99.

⁹ Sjö 2015, 92.

¹⁰ Mitchell, Jolyon & Plate, S. Brent 2007; Pesonen ym. 2011, 26.

Uskontotieteen kentällä elokuvia tutkitaan hieman erilaisilla metodologisilla välineillä kuin varsinaisessa elokuvatutkimuksessa. Elokuvan uskonnollisuutta tutkittaessa elokuvaa tarkastellaan usein uskonnollisten merkitysten kautta.¹¹ Uskontotieteellisessä elokuvatutkimuksessa elokuvissa ilmenevä uskonto otetaan kaikissa muodoissaan tasapuolisen tutkimuksen kohteeksi. Uskontotieteellisen tarkastelun perusta nousee tiettyä traditiota ilmentävän uskonnon sijaan ensisijaisesti laajemmasta vertailevasta näkökulmasta.¹²

Uskontotieteellisessä elokuvatutkimuksessa voidaan tutkia yksittäisiä elokuvia ja niiden kuvaamaa uskontoa tai elokuvan katsomisen ja rituaalin välistä suhdetta.¹³ Uskontotieteellisen elokuvatutkimuksen avulla voidaan korostaa elokuvan merkitystä uskonnon edistämisen kannalta. Se antaa myös vastauksia ihmisten uskonnollisiin kysymyksiin ja herättelee teologista keskustelua uskonnollisista aiheista.¹⁴ Sekä taide- että populaarielokuvat voivat olla uskontotieteellisesti tai teologisesti hedelmällisiä tarkastelun kohteita, eikä näiden välille voida tehdä jyrkkiä jaotteluita.¹⁵

Uskontotieteessä korostetaan entistä enemmän kansanomaista, ei-institutionaalisen uskonnollisuuden tutkimuksen tärkeyttä. Näin ollen myös populaarikulttuuri ja elokuvat voidaan nähdä osana elettyä uskonnollisuutta.¹⁶

¹¹ Pesonen ym. 2011, 18.

¹² Pesonen ym.2011, 11.

¹³ Pesonen ym. 2011, 25.

¹⁴ Pesonen ym. 2011, 29.

¹⁵ Pesonen ym. 2011, 30.

¹⁶ Pesonen ym. 2011, 40.

2 Maallistuminen ja rukoilu Suomessa

2.1 Sekularisaatio

Maallistumisen käsitteellä voidaan viitata kahteen suuntaan. Se voi tarkoittaa uskonnon yhteiskunnallisen merkityksen heikentymistä tai uskonnollisten uskomusten, osallistumisen ja jäsenyyden suosion laskua. Näitä muutoksia on selitetty modernisaatiolla.¹⁷

Sekularisaatio ei tarkoita automaattisesti uskonnon katoamista. Uskonto voi näyttäytyä tyypillisten uskonnollisten instituutioiden ulkopuolella. Uskonto paikantuu ihmisten sanoissa ja teoissa tärkeinä pitämien asioiden perusteella. Uskonnon merkitysrakenteiden voidaan ajatella siirtyvän perinteisten uskonnollisten luokitusten ulkopuolelle muihin yhteyksiin.¹⁸

Eurooppalaisten kyselytutkimusaineistojen analyysien mukaan maltillisen myönteisesti uskontoon suhtautuvien ja harvakseltaan kirkossa käyvien ihmisten määrä on heikkenemässä nopeaan tahtiin eri puolilla Eurooppaa. Suurimmalle osalle suomalaisista kosketuspinta kirkkoon syntyy kirkollisten toimitusten kautta.¹⁹

Sekularisaation sijaan uskonnollisuuden muuttumista voidaan tarkastella myös uskonnon notkistumisen kautta. Aiempi institutionaalinen uskonto ja sen viesti on siirtymässä tunnepohjaisempaan uskon ajatukseen ilman johonkin tiettyyn ryhmään tai ideologiaan kuulumista. Myös uskontoa kohtaan lisääntyvä kiinnostus voi toimia ilman varsinaista uskoa.²⁰

Uskonnollisuuden notkistumista määrittää siis varsinaista kuulumista enemmän uskontojen kulutus tai usko ilman kuulumista. Notkistuva moderni painottaa sekä yksilöllistä uskonnollisuutta että yksilöiden korostamista erilaisten tapahtumien osanottajina. Uudenlaiset uskonnolliset yhteisöt eivät ole kovinkaan paikkasidonnaisia. Näin ollen avautuu tilaa korostaa sellaisia uskonnollisuuden muotoja, jotka eivät vaadi julkilausuttua oppiuskhoa tai uskovien yhteisöihin kuulumista.²¹

2.2 Rukoilu Suomessa

Tilastojen mukaan uskontokuntaan kuulumattomien määrä on kasvussa Suomessa. Neljännes väestöstä ei ole minkään Suomessa rekisteröidyn uskonnollisen yhteiskunnan jäsen.²²

Rukoilemisen suosio ei ole kuitenkaan voimakkaassa laskussa, sillä peräti neljäsosa

¹⁷ Taira 2015, 98.

¹⁸ Taira 2015, 98.

¹⁹ Haastettu kirkko 2012, 35–36. *Gallup Ecclesiastica 2011 kysely*.

²⁰ Taira 2006, 54.

²¹ Taira 2003, 220

²² Tilastokeskus 2018. Väestörakenne 31.12.2018.

suomalaisista rukoilee kerran päivässä. Jopa noin kolmannes suomalaisista rukoilee viikoittain tai useammin.²³

Helsingin Sanomat teetti rukoukseen liittyvän kyselyn kolmelle tuhat ihmiselle suomalaiselle, ja tulokset julkaistiin lehdessä 10.2.2018. Kyselyyn vastanneet osoittautuivat aktiivisiksi rukoilijoiksi. Kaksi kolmasosaa kertoi rukoilevansa päivittäin. Kymmenesosa vastaajista rukoili kerran kuussa tai vähintään kerran vuodessa.²⁴ Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisun mukaan (2012) yli puolet suomalaisista (53 %) rukoilee vähintään kerran vuodessa.²⁵

Helsingin Sanomien kyselyyn vastanneet suomalaiset kertoivat kiittävänsä asioista rukoilun avulla. Rukoukseen turvauduttiin myös hädän hetkellä. Rukous kohdistettiin suurimmaksi osaksi kristinuskon Jumalalle. Vastanneiden joukossa oli myös niitä, jotka kohdistivat rukouksensa henkeen, maailmankaikkeuteen tai johonkin tuntemattomaan.²⁶

²³ Huttunen, Juhani 16.1.2018, *Kirkko ja kaupunki*.

²⁴ Väärämäki, Heidi 10.2.2018, *Helsingin sanomat*. Täytyy muistaa, että todennäköisesti kyselyyn ovat vastanneet juuri ne ihmiset, jotka kokevat rukoilun jollain lailla tärkeäksi asiaksi elämässään.

²⁵ Haastettu kirkko 2012, 37. *Gallup Ecclesiastica 2011 kysely*.

²⁶ Väärämäki 10.2.2018, *Helsingin sanomat*.

3 Aikaisempi tutkimus ja tutkimusongelma

3.1 Aikaisempi rukoustutkimus

Tutkin suomalaisissa elokuvissa ilmenneitä rukouskohtauksia aikaisemmin kandidaatin tutkielmassani vuonna 2017–2018.²⁷ Tarkastelin Zaida Bergrothin kolmen kokopitkän elokuvan²⁸ rukouskohtauksia hollantilaisen rukoustutkimuksen²⁹ valossa. Luokittelin Bergrothin elokuvien rukouskohtaukset *uskonnolliseen, impulsiiviseen, meditatiiviseen* ja *anovaan* rukouskategoriaan.

Bergrothin elokuvien rukouskohtauksista nousi esiin uudenlainen jumaliin kohdistumaton rukouksen muoto. Rukouksen kohteena oli Jumalan lisäksi muun muassa rukoilijan oma mieli, aurinko tai saunatonttu.³⁰ Rukouskohtauksista nousi esiin *mykän Jumalan* teema, jossa rukouksen kohde tuntui olevan passiivinen ja auttamaton Jumala.³¹

Suomalaisten elokuvien rukouskohtauksia ei ole tutkittu kandidaatin tutkimukseni lisäksi aikaisemmin. Eveliina Ojala on kuitenkin tutkinut *Simpsons*-televisiosarjan rukouskohtauksia.³² Ojala tarkasteli televisiosarjassa ilmenneitä rukousmuotoja ja yksittäisten hahmojen rukouselämää.³³ Hän tarkasteli erilaisia rukousmuotoja Ronald Golmanin tutkimuksen valossa.³⁴ Ojalan mukaan *Simpsons*-sarja sisältää enimmäkseen pyyntörukouksia.³⁵

Elokuvien rukouskohtausten tutkimisen sijaan elokuvissa ilmenneitä uskonnollisia elementtejä on tutkittu enemmän. Sofia Sjö on tarkastellut uskonnollista problematiikkaa muun muassa kolmen suomalaisen elokuvan kautta.³⁶ Sjö on tutkinut myös Pohjoismaisissa elokuvissa esiintyneitä pastoreita ja messiasmyyttejä sukupuolen näkökulmasta.³⁷

²⁷ Lielähti, Riitta 2018. ”Miks Jeesus sulla on noin pieni pää?” Zaida Bergrothin elokuvien rukoukseen liittyvät teemat ja ulottuvuudet. Uskontotieteen kandidaatin tutkielma. Helsingin Yliopisto.

²⁸ *Skavabölen pojat* (2009), *Hyvä poika* (2011) & *Miami* (2017). Bergrothin uusin elokuva *Marian paratiisi* on ilmestynyt vuonna 2019.

²⁹ Bänziger, Sarah., Janssen, Jacques & Scheepers, Peer (2008) kiinnittivät tutkimuksessaan huomiota uudenlaiseen sekularisoituneesta kansakunnasta nousevaan rukouksen ryhmään, jossa ihmiset keskittyvät yksilöllisiin ja ei-institutionaalisiin hengellisyyden muotoihin (Bänziger ym. 2008, 263–264).

³⁰ Lielähti 2018, 22.

³¹ Lielähti 2018, 18.

³² Ojala, Eveliina 2009.

³³ Ojala 2009, 1.

³⁴ Goldman, Ronald (1968) on tutkinut englantilaisten kouluikäisten lasten rukouskokemuksia (*Religious Thinking from Childhood to Adolescence*).

³⁵ Ojala 2009, 56.

³⁶ Sjö 2013. Sjö tarkasteli tutkimuksessaan elokuvia *Harjunpää ja pahan pappi* (2010), *Kielletty hedelmä* (2009) & *Postia pappi Jaakobille* (2009).

³⁷ Sjö 2007 & Sjö 2015. Yksi Sjö:n tarkastelun alla olevista elokuvista oli Aku Louhimiehen elokuva *Levottomat* (2000).

Elokuvista irrallaan olevaa rukoilua on tutkittu laajasti useasta eri näkökulmasta. Monet tutkijat, kuten Margaret Poloma & Brian Pendleton ovat tutkineet rukousta ja ihmisten hyvinvointia erilaisten rukouskategorioiden valossa. Heidän tutkimuksensa mukaan erilaiset rukoukokemukset lisäävät muun muassa ihmisten kokemaa onnellisuutta.³⁸

Kevin Ladd & Bernard Spilka ovat tarkastelleet rukousta konkreettisten rukouskategorioiden sijaan abstraktimmilla eroavaisuuksilla. He ovat jakaneet rukouksen ylöspäin, sisäänpäin ja ulospäin suuntautuvaan toimintaan.³⁹

Sarah Bänziger, Jacques Janssen & Peer Scheepers ovat keskittyneet tutkimuksessaan varsinaisen rukouksen luokittelun sijaan siihen, millaisia erilaisia ulottuvuuksia rukouksella on sekularisoituneen yhteiskunnan keskellä. He määrittelevät rukoukseksi myös jumaluuksien ulkopuolella olevat rukoukset, kuten ihmiselle itselleen kohdistetun puheen tai mietiskelyn.⁴⁰

Suurin osa aikaisemmista rukoukseen liittyvistä tutkimuksista on käsitellyt rukoilua kristillisestä lähtökohdasta käsin. Bänziger ym. ovat laajentaneet rukouksen käsitettä niin, että oikeastaan kaikenlainen puhe tai mietiskely, muulle kuin toiselle ihmiselle osoitettuna, luokitellaan rukoukseksi. Pidän tästä näkökulmasta, koska se ottaa huomioon Jumalan tai jumalien lisäksi myös itseen tai vaikkapa luontoon kohdistuvan vuorovaikutuksen. Toki voidaan myös kysyä kristillisen rukousperinteen näkökulmasta käsin sitä, onko esimerkiksi kuolleelle ihmiselle puhuminen varsinaisesti rukouksen kategoriaan sijoittuvaa toimintaa.

Suomalainen rukoustutkimus on keskittynyt rukouksen kokemiseen erilaisissa ympäristöissä. Suomalaiselle uskontotieteen tutkimukselle on tyypillistä tutkia elettyä uskontoa ja arkisia käytäntöjä.⁴¹ Suomessa rukoilua on tutkittu muun muassa vanhusten ja lasten rukoukokemusten näkökulmasta.⁴²

Anna Nurminen on tutkinut uskonnollisia rukouksia kognitiivisen lingvistiikan ja uskontotieteen menetelmin. Nurmisen analyysin mukaan ihmiset operoivat yliluonnollisen toimijan kanssa samoilla käsitteillä kuin toimiessaan ei-yliluonnollisten toimijoiden kanssa. Nurmisen mukaan rukouksessa välittyvät merkityssisällöt eivät kerro vain ihmisten tavasta hahmottaa maailmaa, vaan ne ovat kiinteässä yhteydessä kielellisiin ja mentaalisiin maailmaa rakentaviin prosesseihin.⁴³

³⁸ Poloma, Margaret & Pendleton, Brian 1991, *The effects of prayer and praying experiences on measures of general well-being*.

³⁹ Ladd, Kevin & Spilka, Bernard 2002. Tutkimuksessa tarkasteltiin sitä, kenelle rukous on osoitettu (*Onward, outward, and upward: Cognitive aspects of prayer*).

⁴⁰ Bänziger ym. 2008, 261.

⁴¹ Taira 2015, 18.

⁴² Pasi Heikkilä (1995) on tarkastellut tutkimuksessaan lasten ja nuorten erilaisia rukouksikäytöksiä, ja Jenni Spännäri (2008) on tutkinut ikääntyneitä ja uskontoa vuosituuhannen vaihteen Suomessa.

⁴³ Nurminen, Anna 2010, 2.

3.2 Tutkimuskysymykset

Analysoin tutkielmassani Aku Louhimiehen elokuvista nousevia teemoja ja rukousten ulottuvuuksia teoreettisen viitekehyksen ja aikaisemman tutkimukseni valossa.⁴⁴ Kiinnitän huomiota rukousten sisältöön ja siihen, kuka rukoilee ja kenelle rukous osoitetaan. Tarkastelen sitä, millaisista tilanteista elokuvien rukoukset nousevat, ja miten rukoilija lähestyy rukouksen kohdetta.

Haluan selvittää, mitä teemoja Louhimiehen elokuvien rukouskohtauksista nousee. Haen vastauksia myös siihen, millaisia suomalaisten rukoilun representaatioita elokuvien rukouskohtaukset ilmentävät. Millainen kuva suomalaisten rukoilusta piiryy Louhimiehen ohjaamien elokuvien kautta?

Aikaisemmassa tutkimuksessani suomalaisen elokuvaohjaaja Zaida Bergrothin elokuvien rukouskohtaukset heijastivat uudenlaisia yksilöllisempiä rukousmuotoja.⁴⁵ Ajattelen, että myös Louhimiehen elokuvien rukouskohtaukset voisivat edustaa tällaista uudenlaista rukoilun linjaa, sillä molempien ohjaajien elokuvat ovat ilmestyneet 2000-luvulla.

Kysyn myös, onko Bergrothin ja Louhimiehen rukoilun teemoissa yhtäläisyyksiä? Löytyykö näiden kahden ohjaajan rukouskohtauksiin liittyvissä valinnoissa joitain eriäviä piirteitä? Toistuuko Bergrothin elokuvista noussut mykän Jumalan tema myös Louhimiehen elokuvissa? Onko Louhimiehen elokuvien rukousten kohde pääsääntöisesti passiivinen ja auttamaton Jumala samaan tapaan kuin Bergrothin elokuvissa?

⁴⁴ Rukouksen luokittelun pohjana käytän Bänziger ym. ja Poloma & Pendletonin rukouskategorioita. Aikaisemmassa tutkimuksessani (2018) tarkastelin Zaida Bergrothin kolmen kokopitkän elokuvan rukouskohtauksia.

⁴⁵ Lielahti 2018, 15.

4 Aineisto

4.1 Aku Louhimies

Aku Louhimiestä koskevat tutkielmassani käyttämät tiedot perustuvat suurimmaksi osaksi Satu Jaatisen vuonna 2017 kirjoittamaan teokseen, jossa Louhimies kertoo elämästään, elokuvistaan ja niistä syntyneistä kohuista. Teos kuvaa Louhimiehen uraa alkuaajoista vuoteen 2017 saakka. Kirja sisältää myös runsaasti Louhimiehen kanssa työskennelleiden näyttelijöiden, tuottajien ja käsikirjoittajien kommentteja.⁴⁶

Louhimies on tunnettu suomalainen elokuvaohjaaja, jonka tuotanto on laajasti palkittu. Hän on ohjannut yhdeksän kokopitkää elokuvaa ja saanut muun muassa parhaan ohjaajan Jussi-palkinnon elokuvistaan *Valkoinen kaupunki* (2006) ja *Paha maa* (2005).⁴⁷ Kokopitkien elokuvien lisäksi Louhimies on ohjannut kahdeksan tv-sarjaa ja kymmenen lyhytelokuvaa.⁴⁸

Aku Louhimies sai näkemystä elokuvaohjaajan työalaaan jo pienestä saakka. Hänen tuttavapiiriinsä kuului elokuvantekijöitä, ja hän sai viettää aikaa elokuvayhtiöiden toimistoilla ja studioissa jo lapsena. Historia on aina kiinnostanut Louhimiestä, ja hän näkee sen tarinana siitä, miten näemme itsemme nyt, ja miten menneisyys heijastuu nykypäivään.⁴⁹

Louhimies kertoo tullessaan työalalleen filmin ja videon murroskohdassa. Louhimies arvostaa Aki Kaurismäen edustamaa vanhempaa elokuvamaailmaa, jossa kaikki on huoliteltua, ja jokainen kuva tiedetään etukäteen. Louhimies pitää kuitenkin enemmän riskeistä ja yllätyksistä. Video mahdollisti ihmisten vapaamman improvisaation ja useampien ottojen tekemisen ilman ylimääräisiä materiaalmaksuja.⁵⁰

Louhimies on pyrkinyt yhtä humoristista tv-sarjaa (*Isänmaan toivot 1998–2002*) lukuun ottamatta kaikissa töissään realismiin. Hän haluaa, että hänen työnsä ovat selkeästi joko sarjakuvaa tai realismia. Louhimiehen mukaan puoliväliin jätetty, kohotettu realismi on hänelle kaikkein vaikeinta työalaa.⁵¹ Jaatisen teoksessa Laura Malmivaara kertoo, että Louhimiehen elokuvissa toistuu päähenkilöiden kokema irrallisuuden teema. Elokuvien hahmot oivaltavat lopulta jotain ja juurtuvat siihen, missä he ovat.⁵²

Ohjaajan työssä Louhimiehelle on tärkeintä vahvojen tarinoiden kertominen mahdollisimman hyvin. Hän ei mieti elokuvaa tehdessään sen mahdollista kohderyhmää, ellei

⁴⁶ Jaatinen, Satu 2017. *Aku Louhimies. Elokuvaunelmia.*

⁴⁷ Jaatinen 2017, 216–217.

⁴⁸ Jaatinen 2017, 215–216. Louhimiehen ohjaamia tunnettuja tv-sarjoja ovat muun muassa *Kotikatu* (1996–1998) ja *Uusi päivä* (2014). Louhimies ohjaa parhaillaan (2020) *Rig 45* -sarjan toista tuotantokautta.

⁴⁹ Jaatinen 2017, 13, 18–19.

⁵⁰ Jaatinen 2017, 21.

⁵¹ Jaatinen 2017, 29.

⁵² Jaatinen 2017, 90.

kyseessä ole lastenelokuva. Louhimies peilaa elokuvaa sen tekovaiheessa aina itsensä kautta. Hänen mielestään ohjaajan pitää tuntea se maailma, mitä kuvataan. Louhimies pitää tärkeänä niitä arvoja ja maailmankäsitystä, joista elokuvan tarina kumpuaa.⁵³ Louhimiehen tyyliapoja on myös kyseenalaistettu hänen uransa aikana.

Vuonna 2018 *Yle* julkaisi jutun, jossa kahdeksan eturivin naisnäyttelijää kertoo ikävistä ohjaamiseen liittyvistä kokemuksista Louhimieheen liittyen. Näyttelijöiden kokemuksissa korostuivat henkisen ja fyysisen turvattomuuden kokemukset, eivätkä kyseiset näyttelijät halua tehdä enää yhteistyötä Louhimiehen kanssa. Louhimies perustelee ohjaamistapojaan sillä, että kyseessä on aina näyttelijöiden kanssa etukäteen sovittu tekemisen tapa.⁵⁴

4.2 Louhimiehen elokuvat

Tutkin Aku Louhimiehen kokopitkiä elokuvia, jotka on julkaistu vuosina 2000–2017.⁵⁵ Yhdeksästä elokuvasta seitsemän sisältää tutkimuksen kannalta oleellista rukoukseen liittyvää materiaalia. Elokuvat *Kuutamolla* (2002) ja *8-pallo* (2013) eivät sisällä rukoukseksi tulkittavia kohtauksia.

Louhimiehen elokuvat voidaan ajatella sijoittuvan 2000-luvulle *Käskyä* ja *Tuntematonta sotilasta* lukuun ottamatta. Louhimiehen elokuva *Käsky* (2008) sijoittuu Suomen sisällissodan jälkeiseen aikaan, ja elokuva *Tuntematon sotilas* (2017) jatkosodan aikaisiin tapahtumiin. Käsittelen tässä luvussa ainoastaan Louhimiehen uusinta elokuvaa (*Tuntematon sotilas*) ja selkeästi uskonnollista elokuvaa (*Riisuttu mies*). Kerron aineistoon liittyvien elokuvien juonirakenteista enemmän aineiston analyysiluvuissa 10–12.

Louhimiehen uusin elokuva *Tuntematon sotilas* sai alkunsa jo vuonna 2008, kun Louhimies pyysi käsikirjoittaja Jari Olavi Rantalaa mukaan projektiin. Varsinainen työskentely elokuvan parissa aloitettiin loppuvuodesta 2015.⁵⁶ Pitkän prosessin jälkeen Louhimies sai vakuutettua sekä perikunnan että puolustusvoimat mukaan projektiinsa. Louhimies halusi kertoa *Tuntemattoman sotilaan* kautta uusille sukupolville siitä, miten sota on vaikuttanut ihmisiin. Hän halusi porautua repliikkien sijaan enemmän totuudellisuuteen.⁵⁷

Riisuttu mies (2006) poikkeaa Louhimiehen muista elokuvista, koska sen voidaan ajatella olevan selkeästi uskonnollinen. Se herätti alan tekijöiden keskuudessa huomiota ulkomailla saakka esityskiellon vuoksi. Elokuvaa ei saa esittää julkisesti elokuvateattereiden

⁵³ Jaatinen 2017, 210–211.

⁵⁴ Pihlajamäki, Riitta 2018. <https://yle.fi/uutiset/3-10119730> (luettu 7.4.2020).

⁵⁵ *Levottomat* (2000), *Kuutamolla* (2002), *Paha maa* (2005), *Valkoinen kaupunki* (2006), *Riisuttu mies* (2006), *Käsky* (2008), *Vuosaari* (2012), *8-pallo* (2013) ja *Tuntematon sotilas* (2017).

⁵⁶ Jaatinen 2017, 165–166.

⁵⁷ Jaatinen 2017, 167.

lisäksi Suomen Elokuva-arkiston omissa näytöksissä. Syy esityskieltoon on tuotantoyhtiön ja käsikirjoittajan välinen kiista.⁵⁸

Louhimies on saanut Jussi-palkinnon elokuvista *Tuntematon sotilas* (2017), *8-pallo* (2013), *Käsky* (2008), *Riisuttu mies* (2006), *Valkoinen kaupunki* (2006), *Paha maa* (2005) ja *Levottomat* (2000). Hänen tuotantoaan on palkittu laajasti myös kansainvälisillä elokuvafestivaaleilla.⁵⁹

⁵⁸ Jaatinen 2017, 85–87. Elokuvan käsikirjoittaja Veli-Pekka Hänninen ei hyväksynyt alkuperäiseen käsikirjoitukseensa tehtyjä muutoksia ja teki asiasta rikosilmoituksen tekijänoikeuksiensa rikkomisesta.

⁵⁹ Jaatinen 2017, 216–217.

5 Tutkimusmenetelmä

5.1 Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi

Tutkimukseni on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Laadullisessa tutkimuksessa tutkimukselle ei aseteta tarkkoja ennakkomääritelmiä.⁶⁰ Kvalitatiivisen tutkimuksen tavoitteena on kokonaisvaltainen ymmärrys tutkittavasta ilmiöstä.⁶¹ Tutkittava ilmiö käsitteellistyy vähitellen tutkimusprosessin edetessä.⁶²

Tutkimusmetodina työssäni on teoriaohjaava sisällönanalyysi, jonka puitteissa käytän representaatioteoriaa. Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä aineistosta nousevia sisällön teemoja lähdetään vertailemaan johonkin valmiiseen teoriapohjaan tai malliin.⁶³ Teoriaohjaavassa analyysissä on kytkentöjä teoriaan, mutta se ei nouse suoraan teoriasta tai pohjautu siihen.⁶⁴ Populaarikulttuurin tuotteiden analyysillä voidaan tulkita aineiston sisältöä, elokuvan todellisuutta tai tuotetta käyttävien ihmisten käyttökokemuksia ja merkityksenantoa.⁶⁵ Oma tutkimukseni keskittyy elokuvista nousevan aineiston sisältöön.

Sisällönanalyysi edustaa analyysiperinnettä, jossa haastattelua, tekstejä tai kenttäpäiväkirjoja tarkastellaan informaationa aineiston ulkopuolella vallinneista tai vallitsevista tilanteista, toimintatavoista, tapahtumaprosesseista, uskomuksista, motiiveista ja tunteista.⁶⁶ Käytän analyysini pohjana useampaa rukoukseen liittyvää teoriaa tai mallia tutkimusaineistoani mukaillen.

Laadullisen aineiston tutkimuksessa analyysia tehdään tutkimuksen jokaisessa vaiheessa. Redusoitua eli pelkistettyä aineistoa ryhmitellään ja siitä luodaan uusia käsitteitä.⁶⁷ Populaarikulttuurin tuotteen analysoinnissa tarvitaan erityisesti aineiston, käsitteiden ja teorioiden sujuvaa vuoropuhelua.⁶⁸

Hyödynnän aineiston käsittelyssä myös temaattista analyysia, jossa huomio keskittyy johonkin tiettyyn kulttuurituotteen piirteeseen, tässä tapauksessa elokuvissa ilmenevään rukoukseen.⁶⁹ Luon rukouskohtauksista nousevia teemoja ensisijaisesti rukouksiin liittyvien aikaisempien luokittelujen pohjalta. Nostan esille myös mahdolliset uudenlaiset elokuvien rukouksiin liittyvät teemat.

⁶⁰ Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2014, 19.

⁶¹ Kananen, Jorma 2017, 34.

⁶² Kiviniemi, Kari 2018, 77.

⁶³ Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009, 119.

⁶⁴ Eskola, Jari 2015, 188.

⁶⁵ Suoranta, Juha 2015, 300.

⁶⁶ Törrönen, Jukka 2010, 285.

⁶⁷ Tuomi & Sarajärvi 2009, 108–109.

⁶⁸ Suoranta 2018, 318–319.

⁶⁹ Suoranta 2015, 298.

5.2 Representaatio

Representaatio on kohteen ja sitä tulkitsevan ajatuksen välistä vuorovaikutusta.

Representaation ei voida ajatella olevan tosiseikka maailmasta. Representaatio-sanalla viitataan muun muassa havainnollistamiseen, esittämiseen, ilmentämiseen ja esikuvien tuottamiseen. Representaatio vaatii välittäjän, jossa informaatio kulkee kohteesta vastaanottajalle.⁷⁰

Esimerkiksi kieli, eleet tai ilmeet voivat toimia representaation välittäjinä.⁷¹

Kaikenlainen käytetty kieli, elekieli mukaan lukien, on aina merkityksellistä toimintaa. Jopa liikennevalojen väreissä voi nähdä vahvan viestin siitä, miten tulee toimia.⁷²

Erilaisia tekstejä yhdistää semioottisina olioina se tosiasia, että ne kaikki ovat representaatioita jostakin. Tekstien representaatioluonnetta voi tarkastella sitä kautta, että niissä esitetään kertomuksia todellisuudesta. Tällaista kertomista esiintyy kaikkina aikoina, kaikissa paikoissa ja kaikissa yhteiskunnissa. Kertominen syntyy erilaisten maailmaa koskevien kokemusten ja niiden kielellistämisen kohtaamisessa.⁷³

Vaikka asioista puhuttaisiin representaatioina, se ei kuitenkaan tarkoita, etteikö näitä asioita tai ilmiöitä olisi oikeasti olemassa. Representaatio kiinnittää huomion ilmiöiden sosiaaliseen ja kulttuuriseen muotoutumiseen. Representaatio voidaan ajatella olevan myös jonkin ennennäkemättömän näkyväksi tekemistä.⁷⁴

Tarkastelemalla rukoilun representaatioita elokuvissa on mahdollista ymmärtää rukoilun kulttuurisia merkityksiä ja nähdä kuinka elokuvien käsikirjoittajat ja ohjaajat ovat tulkinneet niitä. Mitä visuaalisia tai verbaalisia yksityiskohtia he haluavat korostaa? Toistuuko rukoilun representaatioissa joitain samoja teemoja?

Representaatio on kiinteässä vuorovaikutuksessa kulttuurin sääntöjen, kulutuksen, tuotannon ja identiteetin kanssa. Kulttuuri syntyy erilaisten merkitysten antamisesta ja ottamisesta. Asioilla on harvoin yksi yhtenäinen merkitys. Asioiden representointi vaikuttaa vallitsevaan kulttuuriin ja toisin päin.⁷⁵

Kun representaatioita tarkastellaan sosiaalista todellisuutta rakentavana, puhutaan konstruktionismista. Tällöin kielen ja merkkien maailma näyttäytyy aina jostain sosiaalisesta kontekstista käsin.⁷⁶ Tiettyjä representaatioita vakiinnuttamalla voidaan vakiinnuttaa myös

⁷⁰ Pietarinen, Ahti-Veikko 2010, 105.

⁷¹ Pietarinen 2010, 105.

⁷² Hall, Stuart 2013, 21.

⁷³ Lehtonen, Mikko 1996, 117.

⁷⁴ Rossi, Leena-Maija 2019, 268–269.

⁷⁵ Hall 2013, 18–19.

⁷⁶ Törrönen 2010, 278.

jokin hegemoninen ideologia. Tietyt representaatiot voivat työstää esimerkiksi joitain poliittisia diskursseja ja herättää niiden kautta positiivisia mielikuvia vahvistaakseen näitä diskursseja entisestään.⁷⁷ Representaatiot sisältävät aina myös tietynlaista vallankäyttöä.

Todellisuuden representaatiot ovat aina monien muiden kuvausten joukosta valikoituneita konstruktioita. Ne tekevät läsnä oleviksi vain joitakin poissa olevan todellisuuden piirteitä, ja ohjaavat kielen käyttäjiä mieltämään todellisuutta erityisellä tavalla. Laajemmat stereotyyppioita ja hierarkioita tuottavat representaatiokäytännöt vahvistavat joidenkin tiettyjen representaatioiden leimaavuutta.⁷⁸

Representaatioiden tulkinta voi viitata käsillä olevaan sosiaaliseen tilanteeseen ilman sen yhdistämistä laajempaan kontekstiin, mutta sitä voidaan käsitellä myös laajemman kulttuurisen näkökulman kautta. Representaatioiden ilmentymistä voidaan tarkastella myös yhteiskunnallisten prosessien valossa esimerkiksi kriittisen diskurssianalyysin avulla.⁷⁹

Aineistolähtöisessä, kulttuurista merkitystä korostavassa ja yhteiskunnallisessa analyysisuuntauksessa huomio kiinnittyy representaatioiden piileviin merkityssisältöihin. Tällöin kielen heijastusteoreettinen käsitys kyseenalaistetaan, ja etualalle nostetaan se, miten aineisto luokittelee ulkoista tai sisäistä todellisuutta konstruktiona. Erilaisten sanastojen, luokitusten ja metaforien representaatioita voidaan tarkastella ulkoisen ja sisäisen todellisuuden tilojen, toimijoiden ja tapahtumien valossa.⁸⁰

Tutkimissani elokuvissa ilmenevä rukoilu heijastuu käsikirjoittajan ja ohjaajan tavasta mieltää rukoilu. Toisaalta heidän käsityksensä rukoilusta muodostuu osittain laajemmasta representaatiokäytännöstä. Heidän käyttämänsä määrittelemisen valta perustuu siis johonkin aikaisempaan representaatioon ja jonkun toisen vallankäyttöön. Representaatiot ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa kulttuurissa olevien identiteettikäsitusten, tuottamisen, kulutuksen ja sääntöjen kanssa.⁸¹

⁷⁷ Kellner, Douglas 1998, 71.

⁷⁸ Törrönen 2010, 281.

⁷⁹ Törrönen 2010, 281–283.

⁸⁰ Törrönen 2010, 287.

⁸¹ Hall 2013, 18.

6 Teoreettinen viitekehys

6.1 Rukouksen määritelmä

Rukous voidaan määritellä usealla eri tavalla. Uskontopsykologi William Jamesin mukaan rukous on laajasti määriteltynä uskonnon sielu ja olemus, jossa huomioidaan kaikki yhteys ja keskustelu jumalallisen voiman kanssa⁸² Poloma & Pendleton jakavat rukouksen rituaaliseen, anovaan, vuorovaikutteiseen ja mietiskelevään rukouskategoriaan⁸³ E. James Baesler lähestyy rukouksen määritelmää kommunikatiivisesti ihmisten ja Jumalan välisenä vuorovaikutuksena.⁸⁴

Rukoilun voidaan ajatella olevan selviytymiskeino niissä elämäntilanteissa, joita on vaikea hyväksyä. Se voi olla myös ennakoivaa ja toiveenomaista tulevaisuuden asioita kohtaan.⁸⁵ Rukoilu sisältää erityislaatuisen suhteen ihmisen ja suuremman jumaluuden välillä.⁸⁶ Rukoilu voi olla yhteisöllisten uskontorituaalien lisäksi yksilöllinen rituaali.⁸⁷

Martti Lutherin Vähän Katekismuksen mukaan rukous on sydämen nöyrää ja vilpitöntä puhetta Jumalan kanssa. Lutherin mukaan rukouksen avulla voi pyytää Jumalalta itselle ja lähimmäisille hengellistä ja ruumiillista hyvää.⁸⁸ Lutherin mukaan rukoilun tulisi olla päivän ensimmäinen ja viimeinen tekeminen.⁸⁹

Suomen evankelisluterilaisen lähetyshiippakunnan ylläpitämä *Luterilainen.net* -internetsivusto määrittelee rukouksen kääntymykseksi Jumalan, jumaluuksien tai jonkinlaisten korkeimpien voimien puoleen. Määritelmän mukaan ihmisen rukous kertoo aina jotain rukouksen kohteesta ja ihmisen uskosta.⁹⁰

Bänziger, Janssen & Scheepersin mukaan rukoukseksi voidaan määritellä myös sellainen toiminta, joka ei kohdistu mihinkään yliluonnolliseen voimaan tai jumaluuteen vaan esimerkiksi ihmiseen itseensä.⁹¹ Tutkielmani rukouskäsitys noudattaa Bänziger ym. kuvaamaa määritelmää. Näin ollen tutkielmassani käyttämä rukouskäsitys pitää sisällään myös esimerkiksi kuolleelle ihmiselle osoitetun puheen.

⁸² James, William 1917, 454–455.

⁸³ Poloma & Pendleton 1991, 75.

⁸⁴ Baesler 1999, 47–49.

⁸⁵ Janssen, de Hart & den Draak 1990, 99.

⁸⁶ Baesler 1999, 41.

⁸⁷ Spilka, Bernard 2005, 365.

⁸⁸ Suomen evankelisluterilaisen kirkon *Katekismus* 1955, 69.

⁸⁹ Luther, Martin 1535, 1.

⁹⁰ Suomen evankelisluterilaisen lähetyshiippakunnan ylläpitämä *Luterilainen.net* -sivusto <http://www.luterilainen.net/> (luettu 3.1.2020).

⁹¹ Bänziger ym. 2008, 261.

6.2 Rukousluokittelu

Margaret Poloma ja Brian Pendleton tarkastelivat tutkimuksessaan erilaisten rukoustyyppien ja ihmisten hyvinvoinnin välistä suhdetta. He vertailivat erilaisia hyvinvoinnin osa-alueita, kuten onnellisuutta, rukoilun erilaisiin muotoihin. Suurin osa tutkimukseen vastaajista kuului kristilliseen uskoon, joten tuloksissa käytettiin rukouskohteena kristinuskon Jumalaa.⁹² Poloma & Pendletonin tutkimuksen pohjalta tehdyn jaottelun mukaan rukoilu jakautuu *arkisen, anovan, rituaalisen ja meditatiivisen* rukoilun ryhmiin.⁹³

Arkinen, anova ja rituaalinen rukoilu ovat aktiivisempia ja verbaalisempia kuin meditatiivinen rukoilu.⁹⁴ Meditatiivinen rukoilu pitää sisällään esimerkiksi hiljaista läsnäoloa Jumalan edessä tai ajan viettämistä Raamatun äärellä.⁹⁵

Arkinen rukoilu pitää sisällään rukoilun käytännöllisen puolen. Siinä rukoilija pyytää apua Jumalalta elämän konkreettisiin päätöksiin ja kiittää Jumalaa siunauksista. Arkisessa rukoilussa Jumala on mukana ihmisen päivittäisissä valinnoissa ja elämän kysymyksissä. Anovan rukoilun kategoriaan kuuluvassa rukoilussa rukoilija pyytää Jumalalta materialistisia asioita itselleen tai läheisilleen. Rituaalinen rukoilu sisältää ulkoa opitut tai luetut rukoukset.⁹⁶

Rukousten luokittelun kaaviossa sivulla 18 (kaavio 1) Poloma & Pendletonin rukouskategoriat on merkitty sinisellä värillä. Kaaviossa näkyy tutkijoiden rukousluokittelun kristillinen lähtökohta. Kaikki rukouskategoriat kuuluvat uskonnollisen (tässä yhteydessä kristinuskon) pääteeman alle. Vihreällä merkityt rukouksen kategoriat esiintyvät samannimisinä myös Bänziger ym. rukousluokittelussa.

Sarah Bänziger, Jacques Janssen ja Peer Scheepers lähtivät tutkimaan rukouksen eri kategorioita hollantilaisten nuorten rukoukseen keskittyvän rukoustutkimuksen pohjalta.⁹⁷ Nuorten rukouksiin kohdistuvassa tutkimuksessa rukoukseen liittyviä kysymyksiä käsiteltiin rukouksen *tarpeen, toiminnan ja vaikutuksen* teemojen kautta rukouksen *suunnan, ajan ja paikan* kontekstissa.⁹⁸ Bänziger ym. sovelsivat näitä teemoja omaan tutkimukseensa.

Yli puolet Bänziger ym. tutkimuksessa olleista hollantilaisista (52%) ilmoitti rukoilevansa Jumalan tai jumalien sijaan jotain muuta kohdetta, kuten itseään tai korkeampaa

⁹² Poloma & Pendleton 1991, 71.

⁹³ Poloma & Pendleton 1991, 75.

⁹⁴ Poloma & Pendleton 1991, 80.

⁹⁵ Poloma & Pendleton 1991, 75.

⁹⁶ Poloma & Pendleton 1991, 75.

⁹⁷ Janssen, Jacques, De Hart, Joep & Den Draak, Christine 1990. *A content analysis of the praying practice of Dutch youth*. Journal for the scientific study of religion.

⁹⁸ Bänziger ym. 2008, 259.

voimaa. Tutkimuskysymykset eivät kysyneet vastaajilta suoraan rukouksen kohdetta tai suuntaa, mutta rukouksen kohde ilmeni kysyttäessä mitä on rukous.⁹⁹

Yli puolet Alankomaan väestöstä ei kuulu mihinkään uskontokuntaan.¹⁰⁰ Suomessa vastaava luku vuonna 2019 oli 28,5 %.¹⁰¹ Näiden tilastojen valossa voidaan ajatella, että sekularisaatio on Alankomaissa ”askeleen edellä” Suomea. Ajattelen, että Bänziger ym. tutkimuksista noussut uudenlaisen yksilöllisemmän rukousmuodon tarkastelu sopii hyvin myös suomalaisen rukoilun kenttään.

Bänziger ym. tutkimuksen vastausten pohjalta muodostui rukouksen neljä ulottuvuutta: *uskonnollinen, meditatiivinen, impulsiivinen ja anova rukous*. Näistä meditatiivinen rukous ja impulsiivinen rukous sisälsivät tutkijoiden mukaan uudenlaisia maallistumisen mukana tulleita elementtejä.¹⁰²

Rukousulottuvuuksia analysoidessaan Bänziger ym. kiinnittivät huomiota uudenlaiseen sekularisoituneesta kansakunnasta nousevaan meditatiivisen ja impulsiivisen rukouksen ryhmään, jossa ihmiset keskittyvät yksilöllisiin ja ei-institutionaalisiin hengellisyyden muotoihin.¹⁰³ Nämä uudenlaiset rukoilun kategoriat pitävät sisällään myös uskonnollisen viitekehyksen ulkopuolella olevan rukoilun tai mietiskelyn.

Seuraavalla sivulla olevassa rukousten luokittelun kaaviossa (kaavio 1) Bänziger ym. rukouksen kategoriat on merkitty keltaisella värillä. Rukouskäsitys laajenee uudenlaiseen yksilöllisempään hengelliseen muotoon impulsiivisen ja meditatiivisen rukouskategorian muodossa. Bänzigerin meditatiivinen rukoilu ei kohdistu Jumalaan/jumaliin niin kuin Poloma & Pendletonin rukousluokittelussa.

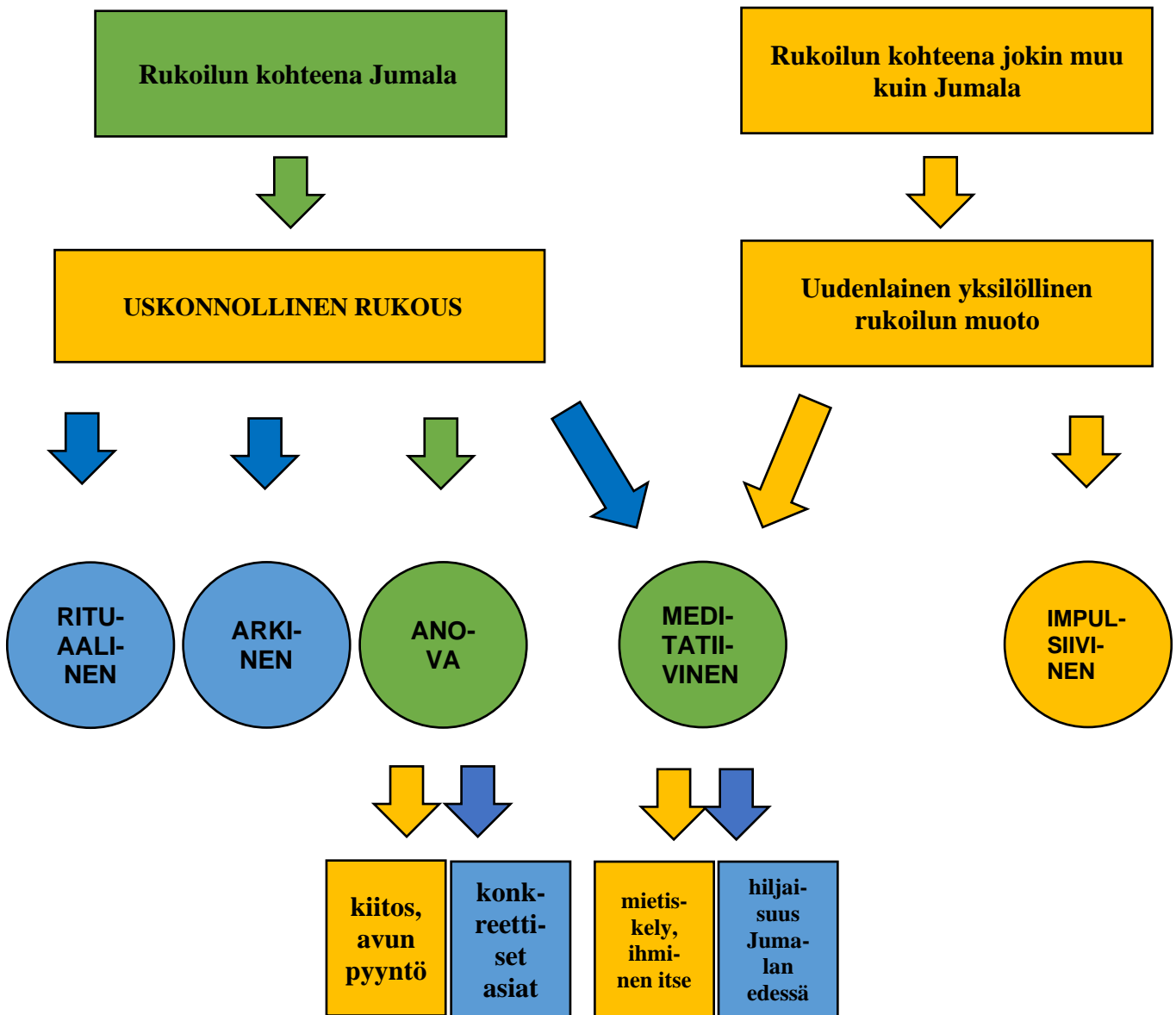
⁹⁹ Bänziger ym. 2008, 260.

¹⁰⁰ Vuonna 2015 Alankomaissa oli uskontokuntiin kuulumattomia ihmisiä 50,1 %. *De religieuze kaarte van Nederland, 2010–2015*. <https://www.cbs.nl/nl-nl/publicatie/2016/51/de-religieuze-kaart-van-nederland-2010-2015> (luettu 10.4.2020).

¹⁰¹ Tilastokeskus. Väestörakenne 31.12.2018.

¹⁰² Bänziger ym.2008, 261–262.

¹⁰³ Bänziger ym. 2008, 263–264.

Kaavio 1 Bänziger ym. ja Poloma & Pendletonin rukousten luokittelu

- = Bänziger ym.
- = Poloma & Pendleton
- = Bänziger ym. ja Poloma & Pendleton

7 Rukouskategorioiden kritiikki

Kevin Ladd ja Bernald Spilka ovat kritisoineet aikaisempien tutkijoiden, kuten Poloma & Pendletonin rukouskategorioita niiden väljyyden vuoksi. Heidän mielestään erilaiset rukouskategorioiden termit sekoittuvat keskenään. He myös ajattelevat, että aikaisempien tutkijoiden rukouskategoriat ovat laajemman yleistyksen sijaan kiinteässä yhteydessä ympäröivään rukoustilanteeseen.¹⁰⁴

Ladd ja Spilka lähestyvät rukoilua uskonnollisen tarkastelun sijaan enemmän psykologisesti sen mukaan, kenelle rukous on osoitettu. He jakavat rukoilun *sisäänpäin*, *ylöspäin* tai *ulospäin* kohdistuvaksi toiminnaksi.¹⁰⁵

Esittelemäni rukouskategoriat sisältävät keskenään samoja termejä, vaikka ne tarkoittavat eri asioita. Poloma & Pendletonin rukouskategoriat ovat kristillisiä, kun taas Bänziger ym. osittain samannimiset rukouskategoriat luokitellaan sen perusteella, onko rukoilun kohteena jokin jumaluus vai ei. Meditatiivisen rukoilun kategoria tarkoittaa Poloman & Pendletonin luokittelun mukaan kristillistä meditatiivista rukoilua.¹⁰⁶ Bänziger ym. luokittelun mukaan meditatiivinen rukoilu on sen sijaan jumaliin kohdistumatonta yksilöllistä mietiskelyä.¹⁰⁷

Bänziger ym. rukousjaottelun mukaan meditatiivinen ja impulsiivinen rukous kohdistuu jumalallisen voiman sijaan rukoilijaan itseensä tai syvempään ymmärrykseen. Meditatiivinen rukoilu koostuu kognitiivisista toiminnoista, kuten mietiskelystä, meditaatiosta tai pohdinnasta.¹⁰⁸ Poloma & Pendletonin mukaan meditatiivinen rukoilu pitää sen sijaan sisällään hiljaista läsnäoloa Jumalan edessä.¹⁰⁹

Bänziger ym. mukaan impulsiivisella rukouksella on suora yhteys psyykkisiin ongelmiin, kuten suruun ja vaikeisiin elämäntilanteisiin. Impulsiivinen rukous ei kohdistu Jumalalle, eikä siinä odoteta minkään korkeamman voiman väliintuloa ahdistavaan tilanteeseen. Impulsiivinen rukous osoitetaan jollekin suuremmalle tai tuntemattomalle voimalle.¹¹⁰

Käytän analyysissäni sekä Bänziger ym. että Poloma & Pendletonin rukouskategorioita. Bänziger ym. luokittelun kautta voin tuoda esille uudenlaisia, yksilöllisempään rukoukseen

¹⁰⁴ Ladd, Kevin & Spilka, Bernald 2002, 476.

¹⁰⁵ Ladd & Spilka 2002, 477.

¹⁰⁶ Poloma & Pendleton 1991, 75.

¹⁰⁷ Bänziger ym. 2008, 261.

¹⁰⁸ Bänziger ym. 2008, 261–262.

¹⁰⁹ Poloma & Pendleton 1991, 75.

¹¹⁰ Bänziger ym. 2008, 262.

suuntautuvia ulottuvuuksia. Pyrin tuomaan analyysissäni esille selkeästi sen, kumpaan rukousluokitteluun viittaa eri rukousten kohdalla.

Täytyy muistaa, että molemmat teoreettisen viitekehysten tutkimukset pohjautuvat läntiseen kristilliseen perinteeseen. Poloma & Pendletonin rukoustutkimus perustui yksinomaan kristinuskoon. Bänziger ym. laajensivat rukouskäsitystä kristinuskon ulkopuolelle, mutta heidän tausta-ajatuksenaan oli sekularisoituva yhteiskunta. Bänziger ym. uudenlainen jumaliin kohdistumaton rukousmuoto on siis jotain uutta maallistumisen mukanaan tuomaa ja oletettavasti lisääntyvää rukouksen tasoa. Tutkielmassani käytettävä rukouksen määritelmä ja taustateoria sopii tarkasteltavaksi nimenomaan läntisen uskontoperinteen valossa.

8 Aineiston käsittely ja tutkimuskritiikki

8.1 Elokuvienv rukouskohtausten käsittely

Katsoin kaikki Louhimiehen elokuvat kirjastosta lainassa olevilta tai omistamiltani DVD-levyiltä. Pysähdyn elokuvien jokaisen rukouskohtauksen äärelle ja katsoin kohtauksen tarvittaessa useamman kerran. Kirjoitin rukouskohtaukset ylös sanatarkasti. Otin huomioon myös rukoiluun liittyvät oleelliset visuaaliset elementit.

Käytin aineistoni tekstimuotoon muuttamisessa sanatarkkaa litterointia. Kirjasin kaikki rukoukseen liittyvät puheet ylös murteita noudattaen. Kirjasin ylös myös selkeät äännähdykset. En kuitenkaan kirjannut ylös äänenpainoja, eleitä tai katseita, elleivät ne olleet merkityksellisessä roolissa rukoiluun liittyen.

Sanatarkka litterointi on tarkinta aineistojen tekstimuotoon muuttamista. Siinä jokainen pienikin äännähdys kirjataan ylös. Tarkimmassa tasossa myös äänenpainot, eleet ja katseet tuodaan tarkkaan kirjalliseen muotoon. Tätä tarkkuusastetta tarvitaan tutkimuksessa erittäin harvoin.¹¹¹ Ajattelin, että tutkimukseni kannalta ei ole tarpeen viedä litteroinnin tasoa tarkimmalle tasolle. Rukoiluun liittyvä olennainen tieto löytyi tarkan sanallisen ja sitä täydentävän visuaalisen aineiston myötä.

Määrittelin jokaisen rukouskohtauksen Bänziger ym. ja/tai Poloma & Pendletonin rukousluokittelun mukaan. Määrittelin rukoiluksi myös itsenäisen mietiskelyn, mikäli jokin ulkoinen elementti, kuten hiljaisuus tai henkilön käsien ristiminen, viittasi mahdolliseen vuoropuheluun itsensä tai korkeamman voiman kanssa. Kirjoitin rukoiluun liittyvät teemat ylös Bänziger ym. tutkimuksen jaottelun mukaan (liite 1). Tarkastelin siinä elokuvien rukouskohtauksissa ilmenevää rukoilun *tarvetta, toimintaa, menetelmää, suuntaa, paikkaa* ja *aikaa*.

8.2 Tutkimuskritiikki

Täytyy muistaa, että aineistoni sisälsi vain yhden suomalaisen ohjaajan elokuvia. En voi yleistää tuloksia koskemaan laajempaa suomalaista elokuvakenttää. Valitsemani rukouksen määritelmä vaikutti myös tutkimustuloksiin. Käyttämäni rukouksen luokittelu ylitti perinteisen kristillisen rukoilun ja se on hyvä pitää mielessä tutkimustuloksia tarkasteltaessa.¹¹² Tämä näkökulma avasi mahdollisuuden uudenlaisten rukousmuotojen

¹¹¹ Kananen, Jorma 2017, 135.

¹¹² Bänziger ym. mukaan rukoukseksi määritellään kaikenlainen ihmseen itseän tai ulkopuoliseen yliluonnolliseen voimaan kohdistuva puhe tai mietiskely (Bänziger 2008, 261). Ks. enemmän luku 6.2.

löytämiseksi, mutta piti sisällään myös kysymyksen siitä, missä rukoilun ja tavallisen mietiskelyn raja kulkee.

En voinut luokitella esimerkiksi ahdistuneisuudesta nousevia Jumalalle kohdistuvia rukouksia Bänziger ym. impulsiivisen rukouksen kategoriaan, sillä siinä rukoilun kohteena on Jumalan sijaan jokin muu tuntematon voima. Ajattelin kuitenkin, että esimerkiksi rukoilun kohteena oleva kuollut läheinen voidaan luokitella joksikin suuremmaksi tuntemattomaksi voimaksi.

Elokuvat *Levottomat (2000)*, *Kuutamolla (2002)* ja *Valkoinen kaupunki (2006)* sisälsivät jonkin verran puhuttua päiväkirjamaista kerrontaa, jonka olisin voinut luokitella rukoukseksi mietiskelyyn pohjautuvan rukoukategorian perusteella. Rajasin nämä taustalla kuuluvat kerronnalliset osuudet kuitenkin pois aineistostani, koska ne eivät sisällyneet elokuvan varsinaiseen juoneen, eikä niissä näytetty puhujaa. Taustakerronnan voi ajatella olevan katsojille suunnattua.

Aineisto sisälsi muutamia kristillisiä lausahduksia, kuten ”Voi Jeesus!” tai ”Eiks oo ihana Herran päivä!”¹¹³. Rajasin tällaiset selkeät lausahdukset pois aineistosta, vaikka niissä mainittiin kristinuskon Jumalan nimi. Ne eivät kuitenkaan edustaneet mitään rukouksen kategoriaa.

Koska käyttämäni rukouksen käsite ylitti erilaisille jumalille suunnatun puheen ja mietiskelyn, on syytä pohtia, missä menee rukouksen määritelmän raja. Missä menee rukoilun ja ajattelun raja? Voinko puhua rukoustutkimuksesta, vaikka otin aineistossani huomioon myös vaikkapa kuolleelle läheiselle kohdistetun puheen?

Ajattelen, että perinteisen uskonnon muuttuessa sekularisaation myötä myös rukouksikäsitystä voi laajentaa. Mielestäni kaikki jollekin muulle kuin toiselle ihmiselle kohdistettu puhe tai mietiskely voi olla rukousta myös läntisen uskontoperinteen valossa. Halusin tietää, kenelle ihminen suuntaa puheensa tai sisäisen ajattelunsa toisen ihmisen sijaan. Ajattelen, että tämän laajemman rukouksikäsitteen kautta voidaan saada arvokasta tietoa myös ihmisen ja ylikuulon välisestä suhteesta.

Elokuvia tarkastellessa rajanveto ajattelun ja rukoiluksi luokitellun mietiskelyn välillä on selkeää erilaisten elokuvakohtauksessa käytettyjen visuaalisten elementtien myötä. Arvioin mietiskelevän rukouksen ryhmää näiden puitteissa. Luokittelin hiljaiseksi rukoukseksi tai mietiskelyksi sellaiset kohtaukset, joissa itsenäistä ajattelua tai rukousta korostettiin jollain visuaalisella elementillä, kuten vaikkapa käsien ristimisellä tai tyhjällä kirkkosalilla.

¹¹³ Elokuvat Riisuttu mies 2006, 00:04:54 & Kuutamolla 2002, 00:18:17.

Louhimiehen elokuvien mietiskelyyn liittyviä kohtauksia oli tehostettu selkeästi kristillisillä visuaalisilla elementeillä.

9 Työn yhteiskunnallinen merkitys

Suomalaisissa elokuvissa ilmenevän rukoilun tutkiminen antaa mielestäni monipuolisen kuvan siitä, miten suomalainen rukoilu halutaan kuvata visuaalisesti ja verbaalisesti elokuvien kohtauksissa. Elokuvan tekijöillä on suuri rooli siinä, miten he haluavat ilmentää yhteiskunnallisia teemoja valkokankaalle. Elokuvien tekijät käyttävät tietynlaista valtaa elokuvan katsojia kohtaan määritellessään erilaisia ilmiöitä, kuten rukousta, kuvattaviksi.

Louhimiehen elokuvissa ilmenevää rukoilua tutkimalla voin tuoda esille niitä rukousten representaatioita, joita elokuvat tuottavat katsojille. Millaista kuvaa juuri Louhimiehen elokuvat nostavat esiin suomalaisesta rukoilusta? Millaisen merkityksen elokuvien tekijät antavat rukoukselle? Miten he määrittelevät rukouksen? Louhimiehen elokuvien joukossa on muun muassa kaikkien aikojen tunnetuimpaan suomalaiseen romaanin perustuva elokuva *Tuntematon sotilas*, joten erityisesti siihen liittyvät rukouskohtaukset kytkeytyvät vahvasti suomalaiseen kulttuuriperintöön.

Tutkimustuloksia voidaan pohtia myös suomalaisen uskontokulttuurin valossa. Onko niissä mitään yhteistä? Heijastuuko esimerkiksi sekularisoitumisen ja notkistuvan uskonnon teemat myös valkokankaalle vai näkyykö niissä institutionaalisen ja kuulumiseen painottuvan perinteisen uskonnon muotoja?

Mediakulttuuri luo olemassa oleviin arvoihin, instituutioihin, uskomuksiin ja käytäntöihin mukautuvaa ajattelua ja käyttäytymistä kaiken aikaa. Se mukauttaa ihmisiä vakiintuneeseen yhteiskuntajärjestykseen, mutta antaa heille myös keinoja vastustaa ja muovata niitä.¹¹⁴ Mielestäni on tärkeää tunnistaa erilaisia rukoilun representaatioita, jotka löytävät tiensä elokuvaan ja muihin median tuotteisiin. Elokuva ei ole yhteiskunnan peili, mutta se tuottaa esimerkiksi valtaan liittyviä asetelmia jopa huomaamatta.

Toivon, että tutkielmani voisi herättää keskustelua siitä, miksi elokuvista nousseet rukouksen teemat muotoutuvat tietyllä tavalla. Miten elokuvan kokonaisjuoni muuttuisi, jos rukouskohtaukset olisivat erilaisia? On tarpeellista pohtia, miksi tietyt teemat yhdistetään automaattisesti suomalaisuuteen tai suomalaiseen rukoiluun.

Ajattelen, että elokuvien rukouskohtausten tutkimuksen kautta voidaan saada esiin teemoja ja ulottuvuuksia, joita voisi hyödyntää myös tulevaisuuden yhteiskuntaan kohdistuvassa rukoustudkimuksessa. Yhteiskunnan rukoustudkimuksen kautta voisi selvittää, olisiko suomalaisten elokuvien ja todellisen yhteiskunnan rukoilun piirteissä yhteneväisiä teemoja.

¹¹⁴ Kellner 1998, 11.

On tärkeä muistaa, että tutkielmassani käyttämät taustateoriat ja aineisto kuuluvat läntisen uskontoperinteen alaisuuteen. Uudenlainen jumaliin kohdistumaton rukouksen ulottuvuus sopii tarkasteltavaksi läntisissä sekularisoituvissa yhteisöissä. Rukouksen määritelmä saisi kokonaan uudenlaiset rajat esimerkiksi itämaisten uskontojen keskuudessa.

10 Rukoilija Louhimiehen elokuvissa

10.1 Pappi

Louhimiehen yhdeksästä kokopitkästä elokuvasta kahdessa (*Levottomat & Riisuttu mies*) on kristillisiä pappeja pääroolien joukossa. Elokuva *Levottomat (2000)* kertoo nuoresta ambulanssilääkäristä Arista (Mikko Nousiainen), jonka tunnemaailma on ”jäätynyt”. Hän tapaa naisystävänsä Tiinan (Laura Malmivaara) kautta kaksi uutta ystäväpariskuntaa. Kaveripariskuntien välillä tapahtuu pettämistä, ja myös Ari ajautuu yhden illan suhteeseen pastori Hanna-Riikan (Irina Björklundin) kanssa.¹¹⁵

Ennen miehensä pettämistä *Levottomat*-elokuvan pappi Hanna-Riikka polvistuu sänkynsä viereen myöhään illalla. Hänellä on risti kaulassa ja hän ristii kätensä rukouksen merkiksi. Tämän jälkeen hän harrastaa seksiä ystävänsä kumppanin Arin kanssa, joka yöpyy hänen luonaan.¹¹⁶

Elokuvassa *Riisuttu mies (2006)* pääosassa nähdään Samuli Edelmanin näyttelemä, muiden tahtoon helposti myöntävä kirkkoherra Antti Pitkänen. Antin vaimo Tuula (Matleena Kuusniemi) on myös pappi. Tuula haluaa miehensä pyrkivän Turun piispaksi, jotta pääsisi asumaan lapsuutensa kotiin piispan virka-asuntoon. Pappipariskunta toivoo myös lasta, jota ei yrityksistä huolimatta ole tullut. Antti tuntee vetoa seurakunnan uutta vahtimestaria Vilmaa (Laura Malmivaara) kohtaan, ja päätyy myös pettämään vaimoaan tämän kanssa ystävänsä menetyksestä johtuvan surun keskellä.¹¹⁷

Levottomat-elokuvan pettämiskohtauksen tapaan *Riisuttu mies* -elokuvan pastori Antti rukoilee pettämisensä yhteydessä. Hän menee pettämisen jälkeen vessaan, jossa hän polvistuu kädet ristittyinä ja sanoo: ”Jumala. Anna anteeks, että tarvitaan pari ihmettä.”¹¹⁸

Elokvien rukoilevilla papeilla tuntuu olevan henkilökohtainen suhde rukoilunsa kohteena olevaan Jumalaan, koska he lähestyvät tätä myös vapaa-ajallaan. Rukoukset nousevat kuitenkin ristiriitaisista tilanteista. Elokvien pappien rukoiluun liittyy vahvasti synnintunnon ja anteeksiannon teemat. Papit ovat esimerkiksi pettämisen jälkeen ahdistuneena Jumalansa edessä.

Louhimiehen elokuvissa nähtävät pastorien rukoilukohtaukset tapahtuvat joko kotona, työpaikalla (useimmiten kirkossa) töiden yhteydessä tai kirkossa työajan ulkopuolella. Pappien rukoukset ovat joko toimituksiin liittyviä rituaalisia rukouksia tai spontaaneja omaan

¹¹⁵ Jaatinen 2017, 32.

¹¹⁶ *Levottomat 2000*, 01:07:15.

¹¹⁷ Jaatinen 2017, 86–87.

¹¹⁸ *Levottomat 2000*, 01:19:05.

elämään liittyviä rukouksia. Pappien rukoukset tulevat esiin useimmiten ahdistavassa tilanteessa ja jäävät ikään kuin kesken tai tukahtuvat jollain tavalla. *Tukahdutetulla rukouksella* tarkoitan rukousta, joka tuntuu loppuvan ennen se kuin on kunnolla alkanutkaan. Rukoilija tuntuu lopettavan rukouksen liian aikaisin. Tämä korostuu etenkin Riisuttu mies - elokuvassa. Tukahdutetun rukouksen teemaa tarkastelen laajemmin luvussa 14.

Elokuvien pappien kristillisistä toimituksista irrallaan oleviin rukouksiin sisältyy häpeää ja yksityisyyttä. Rukoukseen liittyvä häpeä nousee esille hyvin Riisuttu mies - elokuvan kohtauksessa, jossa päähenkilö Antti on makuuhuoneessa sänkynsä vieressä polvirukouksessa. Vaimo (myös pappi) tulee huoneeseen ja kysyy: ”Rukoiletsä?”. Päähenkilö vastaa: ”En.”¹¹⁹

Riisuttu mies -elokuvan Antin rukouksista heijastuu myös jonkinlainen uskon kamppailu. Hän rukoilee edelleen, vaikka kokee uskonsa olevan kadoksissa.

Antti polvistuneena vessan lavuaaria vasten kädet ristissä ja katse kohdistettuna ylös: ”Rakas Jumala. Toivon paria ihmettä.” Hän laskee päänsä alas, sulkee silmänsä ja jatkaa: ”Että me saatais lapsi. Että Tuula olis muhun tyytyväinen. Että Tuulan suku olis muhun tyytyväisiä. Että piispa olis muhun tyytyväinen. Että mä saisin uskoni takaisin.”¹²⁰

Pappien rituaaliset tai tukahdutetut rukoukset saavat vastapainokseen erilaisen, vapaamman rukouksen Riisuttu mies -elokuvan lopussa, jolloin päähenkilö alkaa laulamaan kesken saarnansa, ettei papin vaatteilla ole merkitystä, ja että ihmisen tulee olla riisuttu. Laulaessaan pappi riisuu vaatteensa ja laulaa lopuksi: ”Kiitän Jumalaa tästä lahjasta. Kiitän Jumalaa tästä lahjasta.” Tämän jälkeen hän kävelee kalsareissa ulos kirkosta.¹²¹

Antin rukouksista heijastuu jopa papin työhön liittyvä sitovuus ja velvoite, joka ikään kuin raukeaa viimeisessä vapaammassa rukouskohtauksessa. Elokuvan loppukohtauksen rukous on täysin vastakohtainen ja vapaampi rukous pappien muiden yksinäisten ja tukahdutettujen rukousten sarjassa.

Louhimiehen elokuvien pappien rukoukset tuntuvat olevan enemmän velvoitteita kuin spontaania ja läheistä yhteyttä Jumalan kanssa. Rukouskohtauksista ei välity laajempaa rakkaudellista tai vapaata tunnelmaa, vaan enemmänkin ahdistusta ja tietynlaista uskon ahtauden ilmapiiriä.

Louhimiehen elokuvien pappien rukousten ympärille kietoutuu häpeän teema. Elokuvien rukouskohtaukset välittävät kuvaa, jonka mukaan suomalainen pappi rukoilee kiireesti, hätäillen ja jopa häpeillen. Miksi Riisuttu mies -elokuvan Antti kieltää juuri rukoilleensa, kun hänen vaimonsa tulee makuuhuoneeseen? Aivan kuin vaimo olisi yllättänyt

¹¹⁹ Riisuttu mies 2006, 01:22:32.

¹²⁰ Riisuttu mies 2006, 00:20:42.

¹²¹ Riisuttu mies 2006, 01:47:33.

miehensä jostain todella yksityisestä tilanteesta, kuten esimerkiksi masturboinnista. Elokvien pappien henkilökohtaista rukoilua halutaan piilotella jopa omalta puolisoilta.

Louhimiehen elokvien rukoilevat papit luovat kuvaa, jossa suomalaisen papin rukouselämää leimaa häpeä ja epäusko. Elokvien papit eivät tunnu saavan helpotusta Jumalalta. Elokvissa suomalaisen papin rukoiluun liitetään häpeän, epäuskon ja haparoimisen lisäksi vahvat rituaalit, kuten esimerkiksi rukoilijan käsien ristminen tai polvistuminen.

10.2 Läheinen

Louhimiehen toinen elokvien rukoilijatyppi on läheinen. Läheisellä tarkoitan ihmistä, joka rukoilee jonkun toisen puolesta tai puhuu toiselle, tässä yhteydessä kuolleelle läheiselle. Läheisen puolesta rukoilua tapahtuu eniten Louhimiehen sota-aikaan sijoittuvissa elokvissa *Käskey* ja *Tuntematon sotilas*. Rukoileva läheinen on ystävä, puoliso, sotatoveri tai teloittaja.

Elokuva *Käskey* (2008) sijoittuu Suomen sisällissodan jälkeiseen aikaan. Jääkäri Aaro Harjula (Samuli Vauramo) kieltäytyy teloittamasta nuorta naispuolista punavankia Miina Malinia (Pihla Viitala) ja haluaa hänelle julkisen oikeudenkäynnin. Harjula vie vankinsa kenttöikeuden eteen kartanoon, jossa kyyninen tuomari Emil Hallenberg (Eero Aho) ihastuu jääkäri Harjulaan. Näiden kolmen hahmon kesken alkaa henkinen taistelu, jossa Harjula ei enää tiedä, ketä hän haluaa.¹²²

Väinö Linnan romaanin pohjalta tehty *Tuntematon sotilas* (2017) on toinen Louhimiehen ohjaama sota-aikaan sijoittuva elokuva. Elokuva sijoittuu jatkosotaan, ja se seuraa suomalaista konekiväärikomppaniaa läpi sodan.¹²³

Louhimiehen sota-aikoihin sijoittuvien elokvien rukoukset ovat valmiimpia ja loppuun asti saatetumpia kuin muiden elokvien rukoukset. Sota-ajan elokvissa rukoileva läheinen on joko sotatoveri tai teloittaja. Lähes kaikki sotaelokvien läheisen puolesta lausutut rukoukset liittyvät kuolemaan. Tarkastelen tätä näkökulmaa enemmän tuskaa, ahdistusta ja kuolemaa käsittelevässä luvussa 11.2.

Elokvassa *Käskey* teloituksen määrääjä lukee rukouksen teloitettavan puolesta juuri ennen hänen kuolemaansa. Kyseinen rukous mukailee 1701 vuoden vanhan virsikirjan Nikolaus Hermanin virttä *Koska aikani jo tullut on*. Teloittaja: ”Koska kuolemanhetki läsnä on, Herra Jeesus minua holhoo. Vahvist minun toivon ja uskon, apus kans tykönäni ollos. Sinun huomaa itseni annan.”¹²⁴

¹²² Jaatinen 2017, 105.

¹²³ Jaatinen 2017, 163–202

¹²⁴ *Käskey* 2008, 00:56:09.

1701 vanha virsikirja: ”Ett' kuoleman hetki läsnä on, Herra Jesu! minua holho, Vahvist' minun toivon' ja uskon', Apus kanss' tykönäni olvo! Lohdut' minua kuolemaa vastaan, Sen pelko minust' pois estä, Sinun huomaas itseni annan.”¹²⁵

Toinen Louhimiehen vihollisen puolesta lausuttu rukous on aivan erilainen kuin teloittajan virttä mukaileva ulkoa opittu rukous. Siinä sotamies Rokka tähtää maastossa maaten venäläistä sotilasta aseella. Hän puhuu hiljaa ja opettavaisesti vieressä olevalle sotatoverilleen: ”Koht sie saat nähä, mite Herra kutsuu omiaan. Jos hyö mitä syntilöit ovat tehneet, ni anna sie taivaan äijä heil anteeks. Mut piä kiirettä. Niitä rupeaa tulemaa justii.”¹²⁶

Louhimiehen kaikki sota-aikaan sijoittuvien elokuvien rukoukset luetaan jonkun toisen ihmisen puolesta. Vihollisten lisäksi elokuvissa rukoillaan sotatovereiden puolesta. Pidemmät rukoukset sisältävät myös tilanteesta irrotettua sotaan liittyvää liikkuvaa tilannekuvaa. Haavoittuneen sotilaan vierellä oleva sotatoveri lukee pian kuolevan sotilaan puolesta Isä meidän -rukouksen. Rukouksen aikana näytetään erilaisia tilannekuvia sotaan liittyen, kuten esimerkiksi sairaanhoitajien käsienpesua verisessä astiassa.¹²⁷ Nämä rukouksen aikana näytetyt visuaaliset tilannekohtaukset syventävät sodan raadollisuutta katsojalle.

Louhimiehen sota-aikaan sijoittuvista elokuvien rukouksista ei heijastu yksityisyyttä tai häpeää samalla tavalla kuin nykyaikaan sijoittuvien elokuvien rukouskohtauksista. Sota-ajan rukouskohtauksissa Jumala on esillä häpeilemättä ja rehellisesti. Rukouskohtaukseen osallistuvat ihmiset kunnioittavat rukoilijaa. Sota-aika tuntuu herkistävän elokuvien henkilöiden mielet rukoiluun ja Jumalaan liittyen.

Louhimiehen elokuvat piirtävät suomalaisesta sota-ajan rukoilusta kuvaa, jonka mukaan on oikein ja rehellistä rukoilla Jumalaa vaikeassa tilanteessa. Sota-ajan elokuvien rukoilijat olivat aina sodan keskellä olevia miehiä. Ajattelen, että sotaelokuvien rukoilevat miehet antavat sotilaista melko uskonnollista kuvaa, vaikka ainakin Väinö Linnan romaanissa sotilaiden joukkoon mahtuu myös monia ei-uskonnollisia sotilaita.

Louhimiehen elokuvien rukousaineiston pisin ja jollain tavalla suurin vapaasti luettu rukous on Tuntematon sotilas -elokuvassa nähtävä sotamies Honkajoen sotatovereiden puolesta lukema iltarukous. Kyseinen rukous löytyy sanantarkasti Väinö Linnan romaanista Tuntematon sotilas, johon elokuva perustuu. Koska Tuntematonta sotilasta voidaan pitää lähes kansallisromaanin asemassa, siinä ilmenevät rukoukset heijastavat tärkeää osaa suomalaisesta uskontokulttuurista.

¹²⁵ Nikolaus Herman 1701, vanha virsikirja, virsi 388, säkeistö 7. <http://koraali.fi/1701/388.html> (luettu 27.2.2020).

¹²⁶ Tuntematon sotilas 2017, 01:19:18.

¹²⁷ Tuntematon sotilas 2017, 00:53:56.

Myös Honkajoen rukous sisältää tilanteesta irrallaan olevia sotaan liittyviä kuvauksellisia kohtauksia, joita näytetään rukouksen aikana. Käsittelen Honkajoen iltarukousta enemmän anovaa rukousta käsittelevässä luvussa 13.2.

Louhimiehen nykyaikaan sijoittuvissa elokuvissa rukoilijana on usein kuolleen ihmisen omainen tai ystävä. Kuolleelle läheiselle puhuminen tapahtuu hautajaisissa tai haudan äärellä, ja siitä heijastuu ikävä ja ahdistus esimerkiksi itkun muodossa. Haudalla tai hautajaisissa puhuvan omaisen tai ystävän puhe on spontaania ja tuttavallista. Rukouksen kohteena olevaa kuollutta läheistä tarkastelen enemmän luvussa 12.2.

11 Tuska, ahdistus ja kuolema

11.1 Ahdistunut rukoilija

Suurin osa Louhimiehen elokuvien rukouksista nousee ahdistuneen ihmisen huulilta tai ajatuksista. Ahdistuneisuutta kuvaavat esimerkiksi hahmon itkuisuus ja kasvojen tuskainen ilme. Rukoilua edeltää tai sen jälkeen tapahtuu jotain radikaalia, kuten itsemurha tai puolison pettäminen.¹²⁸

Ahdistunut ihminen rukoilee pääsääntöisesti yksin. Rukous on joko sanatonta tai spontaanein sanoin ilmaistua rukousta. Rukouskohtausten visuaaliset elementit korostavat ahdistuneen ihmisen yksinäisyyden teemaa. Näitä ovat muun muassa tyhjä kirkkosali tai oma rauhallinen tila, kuten esimerkiksi vessa. Rukoilun yksityisyyttä korostaa myös luvussa 10.1 kuvailemani Riisuttu mies -elokuvan kohtaus, jossa Antti-pappi kieltää juuri rukoilleensa, kun hänen vaimonsa kysyy siitä.¹²⁹

Ahdistuneen rukoilijan rukoukset ovat hiljaisia tai tukahdutetun oloisia. Ainoastaan sota-aikaan sijoittuvien kuolemaan liittyvät rukoukset ovat reippaampia ja loppuun saakka lausuttuja. Esimerkiksi sotatoverin ääneen lukema Isä meidän -rukous kuolevan sotilaan vierellä on selkeä ja johdonmukainen rukous, joka päättyy aameneen.¹³⁰ Elokuvien ahdistunut ihminen ei tunnu odottavan suurta vastausta rukouksen kohteelta, eikä rukoilija pyydä rukouksen kohteelta väliintuloa ahdistusta aiheuttavaan tilanteeseen.

Louhimiehen palkituin elokuva *Valkoinen kaupunki* (2006) sisältää runsaasti ahdistuneisuutta. Elokuva kertoo taksia työkseen ajavasta Veli-Matista (Janne Virtanen), joka eroaa vaimostaan Hannasta (Susanna Mikkonen). Kolmen lapsen huoltajuus määrätään äidille, ja Veli-Matti koettaa nähdä lapsiaan kolmivuorotyönsä välissä. Naapuri (Juha Veijonen) ottaa rahavaikeuksien kanssa painivan Veli-Matin silmätikukseen. Naapuri tappaa Veli-Matin lasten lemmikkimarsun kerrostalon rappukäytävässä. Veli-Matti tappaa naapurinsa ja joutuu vankilaan, jossa hän yrittää itsemurhaa siinä onnistumatta.¹³¹

Veli-Matti istuu ennen itsemurhayritystään vankilan tyhjässä kirkkosalissa ja katsoo alttaritaulua murheellisen näköisenä. Hän ei sano mitään. Kohtauksen taustalla soivat urut ja vieraskielinen laulu, josta voi erottaa lopuksi sanan ”aamen”. Laulun aikana kuva siirtyy kirkkosalista Veli-Matin selliin, ja itsemurhayritys näytetään.¹³²

¹²⁸ Valkoinen kaupunki 2006, 1:26:57, Riisuttu mies 2006, 01:19:05 & Levottomat 2000, 01:07:15.

¹²⁹ Riisuttu mies 2006, 01:22:32.

¹³⁰ Tuntematon sotilas 2017, 00:54:56.

¹³¹ Jaatinen 2017, 97–98.

¹³² Valkoinen kaupunki 2006, 1:26:57.

Vastaavanlainen rukoilijan ahdistuksesta noussut hiljainen mietiskelykohtaus kirkossa nähdään myös elokuvissa Riisuttu mies ja Vuosaari. Riisuttu mies -elokuvassa päähenkilö kävelee tyhjään kirkkosaliin, istuu penkille ja kääntää katseensa ylös lasista alttariseinää kohti.¹³³

Elokuva *Vuosaari* (2012) on tarina samassa lähiössä asuvista ihmisistä. Elokuva koostuu kahdeksan ihmisen toistensa lomassa olevasta tarinasta. Yksi tarinoista kertoo syöpää sairastavasta nuoresta äidistä Marikasta (Alma Pöysti), johon elokuvan ainoa rukoukseksi tulkittava ahdistuneisuudesta nouseva rukouskohtaus liittyy.¹³⁴ Siinä nuori äiti istuu tyhjän kirkkosalin penkillä ja häntä kuvataan takaa päin.¹³⁵

Louhimiehen elokuvien hiljaiset rukouskohtaukset tuntuvat kuvastavan elämän epäreiluutta ja kuolemaa. Elokvien hiljaisiin ja sanattomiin rukouskohtauksiin liittyy elämän kriisin, kuten kuoleman tai sairauden teema, ja rukoilu tapahtuu usein tyhjän kirkkosalin penkiltä.

Louhimiehen elokuvien ahdistuneiden ihmisten rukoukset muuttuvat tuttavallisemmiksi niissä kohtauksissa, joissa rukoilija lähestyy puheellaan Jumalan sijaan kuollutta läheistä. Kuolleelle läheiselle ilmaistaan omia tunteita ja ajatuksia, myös turhautuneisuutta, suoremmin. Kuolleelle läheiselle puhutaan samalla tavalla kuin elävälle läheiselle. Elokuvassa *Paha maa* mies puhuu kuolleelle vaimolleen haudalla: ”Hannele rakas. Me ei oltais haluttu, että sä lähet vielä.”¹³⁶

Louhimiehen elokuvissa suomalaiseseen kristilliseen rukoiluun liittyy lähes poikkeuksetta ahdistunut ihminen. Onko suomalainen rukoilija ahdistunut? Miksi Jumalan puoleen ei käännyttä onnellisena ja iloisena? Näyttäisi siltä, että Jumala on ahdistuneen rukoilijan ”viimeinen oljenkorsi”, johon hän tarttuu odottamatta kuitenkaan vastausta. Häpeän ja yksinäisyyden lisäksi ahdistus kulkee lähes kaikkien rukouskohtausten läpi. Onko suomalainen rukoilija yksinäinen ja ahdistunut, joka häpeää rukoilla muiden edessä?

11.2 Tuskan, ahdistuksen ja kuoleman teema

Louhimiehen elokuvien ahdistuneen rukoilijan taustateemana on useimmiten tuska, ahdistus tai kuolema. Tuska saattaa olla henkistä, kuten esimerkiksi ennen itsemurhaa oleva henkinen mielentila. Tuskaan sekoittuu myös fyysiseen kipuun liittyviä piirteitä esimerkiksi

¹³³ Riisuttu mies 2006, 01:27:38.

¹³⁴ Jaatinen 2017, 128–131.

¹³⁵ Vuosaari 2012, 01:24:31.

¹³⁶ Paha maa 2005, 01:35:18.

haavoittuneen sotatoverin puolesta rukoillessa. Tuskan, ahdistuksen ja kuoleman teema jakautuu elokuvien mukaan sota-aikaan ja nykyisyyteen (kaavio 2).

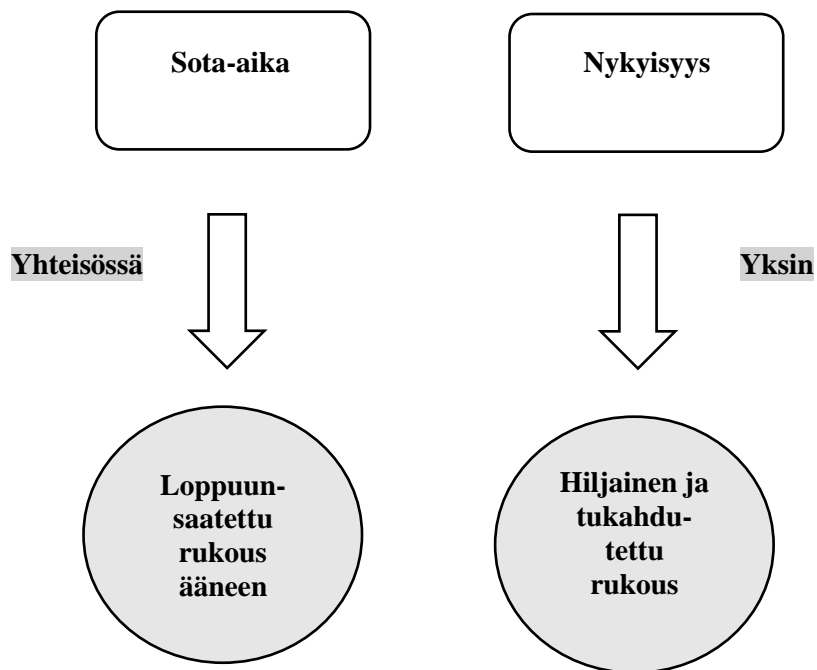
Louhimiehen sota-aikaan sijoittuvissa elokuvissa tuskan, ahdistuksen ja kuoleman keskeltä nousevat rukoukset ovat ääneen lausuttuja ja huomattavasti reippaampia kuin nykyaikaan sijoittuvien elokuvien ahdistuksesta nousevat rukoukset. Sota-ajan rukoukset sisältävät sekä spontaania että ulkoa opittua ja pidempää loppuun saakka vietyä rukousta. Nykyaikaan sijoittuvat rukoukset sisältävät paljon hiljaista ja itsenäistä rukoilua.

Sota-aikaan sijoittuvissa elokuvissa tuskan, ahdistuksen ja kuoleman teemat nousevat esimerkiksi haavoitetun sotatoverin vierellä rukoillessa tai teloitushetkellä. Ympäriällä on aina muita ihmisiä, yleensä sotatovereita. Rukoilijana on yksittäinen ihminen, mutta rukoilijaa ympäröivät aina muut ihmiset. Tämä selittyy osittain sodan yhteisöllisellä luonteella.

Louhimiehen nykyaikaan sijoittuvissa elokuvissa ahdistuneisuuden ympärille kietoutuu voimakkaasti yksilöllisyys. Ahdistunut ihminen rukoilee useimmiten yksin. Hiljaisissa rukouksissa yksittäisen ahdistuneen ihmisen rukoilupaikaksi on valikoitunut tyhjä, hämärä kirkkosali. Yksinäisyys korostuu paikassa, jossa on yleensä muitakin ihmisiä. Kirkon tyhjät penkit tuntuvat korostavan poissa olevia ihmisiä.

Louhimiehen elokuvien ahdistuneeseen rukoilijaan liittyy paljon kristillisiä elementtejä, kuten rukoilijan polvistuminen tai käsien ristiminen. Ilman kristillisiä elementtejä kohtaukset korostaisivat enemmän ihmistä itseään. Nyt mukaan tulee myös Jumala, joka ei kuitenkaan tunnu helpottavan rukoilijan henkistä tuskaa.

Tuska, ahdistus ja kuolema

Kaavio 2 Louhimiehen elokuvien rukouskohtausten tuskan, ahdistuksen ja kuoleman teema.

12 Rukoilun kohde Louhimiehen elokuvissa

12.1 Jumala

Louhimiehen elokuvien yleisin rukoilun kohde on kristinuskon Jumala. Tämä ilmenee rukoilun sanallisesta osoittamisesta Jumalalle, isälle, Herralle, kolmiyhteiselle Jumalalle, Herra Jeesukselle tai ”taivaan äijälle”. Nimitysten lisäksi kristinuskon Jumalaa korostavissa kohtauksissa on useimmiten visuaalisena lisänä jokin kristillinen elementti tai rituaali, kuten esimerkiksi käsien ristiminen.

Louhimiehen elokuvat sisältävät myös sanattomia kristinuskon kategoriaan sijoittuvia rukouksia. Näissä kohtauksissa rukoilija ei sano mitään, mutta hänen rukoiluun on kuvattu esimerkiksi polvistumisella tai käsien ristimisellä. Muutamassa kohtauksessa hiljainen mietiskely tai rukous tapahtuu tyhjässä luterilaisessa kirkkosalissa. Visuaaliset kristilliset elementit hiljaisen mietiskelyn aikana antavat katsojalle vahvan viestin siitä, että henkilö rukoilee kristinuskon Jumalaa.

Louhimiehen elokuvien rukouskohtaukset liittyvät suomalaisen rukoilun selkeästi kristinuskon Jumalaan. Rukousta tehostava toiminta, kuten esimerkiksi polvistuminen tai pään painaminen alas, on yleistä Louhimiehen elokuvien rukouskohtauksissa. Nykyaikaan sijoittuvat elokuvat sisältävät myös paljon esimerkiksi polvirukousta, mikä tuo mieleen perinteisempiä rukoilun muotoja.

Ristinmerkkiä ja rukousta ”Isän, Pojan ja Pyhän Hengen nimeen” käytetään Louhimiehen elokuvissa erityisesti kristillisten toimitusten, kuten häiden tai kastejuhlan yhteydessä. Elokuvassa Riisuttu mies pappina toiminut päähenkilö tekee ristinmerkin ilmaan ja sanoo ”Isän, Pojan ja Pyhän Hengen nimeen” myös piispanvaalien valokuvausten aikana esiintymismielessä.¹³⁷

Poloma & Pendletonin kaikissa rukouskategorioissa otetaan huomioon rukoilun kohteena oleva kristinuskon Jumala. Louhimiehen elokuvien lähes kaikki rukouskohtaukset voidaan lajitella Poloma & Pendletonin jaottelun mukaan arkisen, anovan, rituaalisen ja meditatiivisen rukoilun kategorioihin, sillä niiden kohteena on useimmiten kristinuskon Jumala.

Bänziger ym. rukousjaottelun mukaan muun muassa impulsiivisen ja meditatiivisen rukoilun kohteena on kristinuskon Jumalan sijaan jokin muu korkeampi voima tai ihminen

¹³⁷ Riisuttu mies 2006, 00:25:59.

itse.¹³⁸ Hyödynnän tätä teoriaa niissä rukouskohtauksissa, joissa rukouksen kohteena on Jumalan sijaan kuollut läheinen.

Louhimiehen elokuvissa kristinuskon Jumalaa lähestytään ulkoa opitun, spontaanisti puhutun rukouksen tai hiljaisuuden kautta. Mitä vaikeammalta rukoilevan henkilön tilanne vaikuttaa, sitä vähäsanaisemmaksi rukoilijan rukous tuntuu muodostuvan. Poikkeuksen tähän tekevät sota-aikaan sijoittuvat vaikeasta tilanteesta nousevat ääneen lausutut rukoukset.

Luvussa 14 tarkemmin käsittelemäni tukahdutetun rukouksen teema kuvastaa sitä, miten elokuvien useampi rukoilija tuntuu ikään kuin sammuttavan puheensa Jumalaa kohtaan. Vaikuttaa siltä, ettei elokuvien rukoilija oleta kristinuskon Jumalan olevan kaikkivoipa, läheinen ja asioihin vaikuttava persoona.

12.2 Kuollut läheinen

Louhimiehen elokuvien neljässä kohtauksessa henkilö puhuu tai rukoilee kuolleen läheisen haudalla tai hautajaisissa. Puhe on osoitettu kuolleelle läheiselle tai hiljaisessa mietiskelyssä käsien ristimisen ja pään alas painamisen mukaan kristinuskon Jumalalle. Kuolleille läheisille osoitettu puhe on tuttavallista ja pohdiskelevaa. Puheesta heijastuvat ikävä läheistä kohtaan, elämän rajallisuus ja tuttavallisuus. Kuollut läheinen on elokuvissa puoliso tai ystävä.

Kuolleelle läheiselle osoitettu rukous nousee esiin selkeästi elokuvassa *Paha maa*.

Elokuva *Paha maa* (2005) on jaoteltu Eppu Normaalin kappaleen ”Murheellisten laulujen maa” mukaisesti seitsemään osaan, jotka ovat viina, kirves, perhe, lumihanki, poliisi ja viimeinen erhe. Elokuvan roolihahmoista neljä kuolee ja kaksi ajautuu tekemään henkirikoksen. Elokuvassa työttömäksi joutunut isä (Pertti Sveholm) purkaa pahaan oloaan poikaansa Nikoon (Jasper Pääkkönen). Isä heittää poikansa ulos kotoaan, ja poika tulostaa väärennetyn 500 euron setelin, joka laittaa liikkeelle ikävien tapahtumien ketjun.¹³⁹

Paha maa -elokuvassa ystävä puhuu kuolleelle läheiselle tuttavallisesti tämän hautajaisissaan. Hän muistelee ystävän kanssa pohdittuja asioita ja elämän tarkoitusta:

”Mä en olis halunnu, että tässä käy näin. Muistatsä vielä niitä kysymyksiä, mitä me kysyttiin lapsena? Miks mä oon just minä? Miks just mä synnyin tänne? Miks mun ei anneta huutaa, jos mulla on paha olo? Miks me ylipäättään ollaan täällä, jos kaikilla on niin paha olo? Mä uskon kuitenkin, että lopuksi meille kaikille käy hyvin. Eihän tässä muuten olis mitään järkee.”¹⁴⁰

Louhimiehen elokuvien kuolleelle läheiselle osoitetussa puheessa heijastuva tuttavallisuus näkyy myös *Riisuttu mies* -elokuvan kohtauksessa, jossa päähenkilö menee parhaan ystävänsä haudalle, kyykistyy ja sanoo tuttavallisesti: ”Moi”.¹⁴¹

¹³⁸ Bänziger ym. 2008, 261–262.

¹³⁹ Jaatinen 2017, 67–68.

¹⁴⁰ *Paha maa* 2005, 02:03:40.

¹⁴¹ *Riisuttu mies* 2006, 01:30:01.

Elokuvien kuolleelle läheiselle osoitetut puheet eivät sisällä häpeää samalla tavalla kuin Jumalalle osoitetut rukoukset. Louhimiehen elokuvien mukaan suomalaiset tuntuivat olevan vapaampia haudan äärellä. Kuolleelle läheiselle puhuminen tuntuu olevan helpompaa ja avoimempaa kuin Jumalalle osoitettu rukous.

13 Louhimiehen elokuvien uskonnolliset rukoukset

13.1 Uskonnollinen, rituaalinen ja arkinen rukous

Bänziger ym. mukaan *uskonnollisessa rukouksessa* on olennaista suhde tai kontakti Jumalan kanssa. Keskeisiä uskonnollisen rukouksen elementtejä ovat erilaiset traditionaaliset piirteet kuten esimerkiksi polvistuminen, anteeksipyyntö tai ajankohta ennen ateriala.¹⁴² Louhimiehen elokuvissa uskonnollinen rukous kohdistuu kristinuskon Jumalalle.

Käsittelen Louhimiehen elokuvien uskonnollisia rukouskohtauksia Bänziger ym. rukouskategorioiden lisäksi myös Poloma & Pendletonin perinteisemmän rukousluokittelun valossa. Poloma & Pendletonin *rituaalinen, arkinen, anova ja meditatiivinen* rukous kuuluvat tutkimuksessani yleiseen uskonnollisen rukouksen kategoriaan. Elokuvien uskonnollisten rukousten jaottelu Poloma & Pendletonin mukaan on eritelty tarkemmin liitteessä kaksi.

Louhimiehen elokuvien kristinuskoon sisältyvien rukousten joukosta löytyy paljon rituaalisen rukouksen piirteitä. Elokuvien rituaalista rukoilua esiintyy muun muassa kirkollisten toimitusten yhteydessä, sota-ajan rukoilussa tai kodissa tapahtuvassa rukoilussa.

Poloma & Pendletonin mukaan rituaalisen rukouksen ryhmään kuuluvat ulkoa opetellut tai luetut rukoukset.¹⁴³ Louhimiehen elokuvissa ulkoa opeteltuja tai luettuja rukouksia esiintyy muun muassa kirkollisten toimitusten yhteydessä. Riisuttu mies -elokuvassa pappi kastaa lapsen ristiäisissä: ”Kastan sinut Isän ja Pojan ja Pyhän Hengen nimeen.”¹⁴⁴ Rituaalinen rukous näkyy myös kohtauksessa, jossa uusi pappi vihitään virkaansa.

Papin virkaan vihkiminen alttarilla. Siunaajien kädet uuden papin pään yläpuolella. Pappi: ”Siunatkoon sinua kolmiyhteinen Jumala. Ja pyhittäkööt sinua palvelemaan Kristuksen kirkkoa aina ja kaikkialla. Amen.”¹⁴⁵

Luterilaiseen uskonperinteeseen vahvasti liittyvä Herran siunauksen loppuosa ”Isän, pojan ja Pyhän Hengen nimeen” toistuu Louhimiehen elokuvissa useamman kerran. Siihen liitetään usein ilmaan piirrettävä ristinmerkki. Myös Isä meidän -rukous kuullaan kokonaisuudessaan elokuvassa Tuntematon sotilas.¹⁴⁶ Louhimiehen elokuvat tuovat voimakkaasti esiin suomalaisen traditionaalisen rukoilun piirteitä. Rukoilu liittyy rituaalina moniin kristillisiin toimituksiin.

Louhimiehen elokuvien rukousten rituaalisuutta tehostetaan usein visuaalisilla elementeillä, kuten esimerkiksi käsien ristimisellä tai pään painamisena alas. Useammassa rukouskohtauksessa henkilö myös polvistuu rukoillessaan.

¹⁴² Bänziger ym. 2008, 261.

¹⁴³ Poloma & Pendleton 1991, 75.

¹⁴⁴ Riisuttu mies 2006, 01:02:38.

¹⁴⁵ Riisuttu mies 2006, 01:01:58.

¹⁴⁶ Tuntematon sotilas 2017, 00:53:56.

Louhimiehen elokuvat muodostavat suomalaisesta rukoilusta kuvaa, jossa erilaiset rituaalit ovat olennainen osa rukoilua. Louhimiehen elokuvien mukaan suomalainen rukoilija ei juttele Jumalalleen spontaanisti, vaan tehostaa rukoilua kristillisillä rituaaleilla, kuten esimerkiksi käsien ristimisellä.

Arkinen rukoilu pitää Poloma & Pendletonin mukaan sisällään arkikielistä ja tuttavallista puhetta Jumalalle. Arkisessa rukoilussa rukoilija pyytää Jumalalta neuvoa elämän kysymyksiin, kiittää häntä ja kertoo, kuinka paljon häntä rakastaa. Arkinen rukous on rukoilijan omin sanoin tuotettua puhetta Jumalalle.¹⁴⁷ Arkisessa rukouksessa rukoilija voi myös pyytää Jumalalta esimerkiksi johdatusta ja siunausta omaan tai läheisensä elämään.¹⁴⁸

Aineistossa on paljon arkisen rukoilun kategoriaan sisältyviä rukouskohtauksia. Useimmat arkikielellä tuotetut rukoukset nousevat kuitenkin ahdistavasta tilanteesta, eikä niistä välity kiitos tai rukouksen kohteen tuttavallisuus. Rukoilijat eivät myöskään pääsääntöisesti pyydä Jumalalta neuvoa tai väliintuloa vaikeisiin tilanteisiin.

Merkittävä arkisen rukouksen kategoriaan sijoittuva poikkeuksellinen kiitosrukous löytyy Riisuttu mies -elokuvan lopusta. Siinä koko elokuvan aikana ahdistuneena näyttänyt päänhenkilö pastori Antti riisuutuu alttarilla kesken saarnan ja kiittää Jumalaa ”tästä lahjasta”.¹⁴⁹ Rukous on päänhenkilön aiempiin rukouksiin verrattuna vapaa ja levollinen.

13.2 Anova ja meditatiivinen rukous

Bänziger ym. määrittelee anovan rukouksen kategorian rukoiluksi, jossa pyydetään väliintuloa Jumalalta tai kiitetään jostakin. Jumalalta pyydetävät asiat voivat liittyä muun muassa kuolemaan. Myös läheisen puolesta luetut rukouspyynnöt kuuluvat anovan rukouskategorian ryhmään.¹⁵⁰

Poloma & Pendletonin mukaan anovassa rukouksessa rukoilija voi pyytää Jumalalta jotain konkreettista ja materialista tarvettaan.¹⁵¹ Laajemmat pyynnöt esimerkiksi johdatukseen liittyen kuuluvat enemmän arkisen rukouskategorian ryhmään.¹⁵² Käsittelen Louhimiehen elokuvien anovan rukouskategorian ryhmää pääsääntöisesti Bänziger ym. teorian mukaan. Siinä rukoilija pyytää apua tai väliintuloa vaikeaan tilanteeseen Jumalalta.¹⁵³

¹⁴⁷ Poloma & Pendleton 1991, 75.

¹⁴⁸ Poloma & Pendleton 1991, 80.

¹⁴⁹ Riisuttu mies 2006, 01:47:33.

¹⁵⁰ Bänziger ym. 2008, 263.

¹⁵¹ Poloma & Pendleton, 75.

¹⁵² Poloma & Pendleton 1991, 80.

¹⁵³ Bänziger ym. 2008, 263.

Louhimiehen nykyaikaan sijoittuvien elokuvien henkilöt pyytävät Jumalalta anteeksiäntoa, rauhaa, siunausta, Jumalan tahdon tapahtumista, lasta, muiden ihmisten hyväksyntää ja uskon vahvistumista. Anovat rukoukset tuntuvat jäävän usein kesken, kuten esimerkiksi Riisuttu mies -elokuvan kohtauksessa, jossa päähenkilö (pappi) kävelee levottomasti työhuoneessaan. Hän ristii kätensä ja sulkee silmänsä: ”Älä anna... Tapahtukoon sinun tahtosi. Tapahtukoon sinun tahtosi.”¹⁵⁴

Erityisesti Riisuttu mies -elokuvan päähenkilö pyytää Jumalalta asioita hyvin nöyrällä asenteella. Hänen pyyntörukouksensa ovat usein anteeksipyyteleviä, kuten esimerkiksi kohtauksessa, jossa hän rukoilee pettämisen jälkeen vessassa polvillaan kätet ristittyinä: ”Jumala. Anna anteeks, että tarvitaan pari ihmettä.”¹⁵⁵

Louhimiehen elokuvien suomalaisen rukoiluun liitettävä häpeä tuntuu syvenevän anteeksipyytelevään asenteeseen Jumalaa kohtaan. Aivan kuin ihmisiä kohtaan tunnettu rukoiluun liittyvä häpeä ylittäisi myös Jumalaa. Jumalan edessä koetaan syyllisyyttä ja häpeää, eikä asioita uskalleta pyytää rohkeasti. Elokuvien rukouskohtaukset piirtävät suomalaisista rukoilijoista Jumalaa pelkäävää kuvaa.

Louhimiehen sota-aikaan sijoittuvien elokuvien rukouksissa pyydetään Isä meidän -rukouksen pyyntöjen lisäksi rauhaa, anteeksiäntoa, suurempaa muona-annosta, siedettäviä ilmoja, öisiä kuutamoina, suojelusta ja varjelusta. Suurin osa sota-aikaan liittyvistä rukouspyynnöistä sisältyy sotamies Honkajoen sotilastuvassa lukemaan iltarukoukseen. Sotamies Honkajoen iltarukous kuuluu anovan rukouskategorian lisäksi myös arkisen rukouksen kategoriaan. Se on aineiston arkisin, tuttavallisin ja pisin Jumalalle osoitettu rukous.

Koska on jo myöhä, lieene paikallaan lukea rukous tällekin majalle. Varjele meitä vihollisen juonilta, sekä ennen kaikkea hänen tarkka-ampujiltaan ja suorasuuntaustykeiltään. (Näytetään räjähdyksiä lumisessa metsässä). Muona-annos saisi myöskin olla jonkin verran suurempi. Mikäli sinulla vielä riittää käyttämättömiä varoja lastesi tarpeisiin. (Näytetään juoksuhaudoissa lumipyryssä kulkevia sotilaita). Anna siedettäviä ilmoja. (Näytetään vartiossa olevia sotilaita). Että asiaasi vartioiden olisi hausempi seisoa vartiossa. Kuutamot öisin olisivat tervetulleita jännityksen lieventämiseksi (näytetään yöllisiä taisteluita), sekä vähien valorakettivarastojen säästämiseksi. (Näytetään sotamies Rokkaa juoksuhaudassa puhaltamassa perhosta ilmaan kädeltään). Suojele kaikkia partiomiehiä, vartiomiehiä, merenkulkijoita ja hevosmiehiä (näytetään sotilaita kulkemassa metsässä), mutta tykkimiehistä älä ota niin suurta lukua. (Näytetään sotamies Hietasta kävelemässä). Suojele ylipäällikköä, yleisesikunnan päällikköä, sekä pienempiäkin kihoja, mikäli nyt aikaa riittää. (Näytetään, kun sotamies Hietanen menee talon ovelle). Suojele armeijakunnan komentajaa, divisioonan komentajaa, rykmentin komentajaa ja pataljoonan komentajaa. Sekä erikoisesti konekiväärikomppanjan päällikköä. (Näytetään rukoilijaa, jonka jälkeen näytetään, kun sotamies Hietaselle avataan ovi, ja talossa on kaksi vierasta naista, mutta ei Hietasen odottamaa henkilöä. Hietanen lähtee kävelemään pois ovelta, ja heittää kädessään olevat lahjat maahan.) (Näytetään toista sotilasta ilmeisesti vanhempiansa luona syömässä. Hän katsoo vanhoja valokuvia, joissa roikkuu arvomerkkejä). Ja lopuksi yleensä ja erikseen: Varjele noita Suomen herroja (näytetään sotilaita räntäsateessa juoksuhaudoissa, jonka jälkeen näytetään

¹⁵⁴ Riisuttu mies 2006, 01:20:20.

¹⁵⁵ Riisuttu mies 2006, 01:19:05.

rukoilijaa), etteivät he toista kertaa löisi päätänsä Karjalan mäntyyn. Aamen. (Näytetään, kun sotamies Rokan vaimo itkee, ja lapsi tulee huoneeseen. Näytetään, kun sotilas lähtee kotoaan ja halua äitiään. Näytetään, kun sotilas Hietanen jatkaa kävelyään, jonka jälkeen elokuva jatkuu kohtauksesta vetäytyminen Syväriltä – kesäkuu 1944.¹⁵⁶

Sotamies Honkajoen hämärässä sotilastuvassa ääneen lausuma iltarukous poikkeaa merkittävästi Louhimiehen elokuvien muista rukouksista. Honkajoen rukous on pitkä ja se sisältää yksityiskohtaisia pyyntöjä Jumalalle. Pyyntöihin liittyy usein myös jokin perustelu. Rukouksen merkitystä on haluttu tehostaa visuaalisilla sotaan liittyvillä kohtauksilla, jotka kulkevat sujuvasti rukouksen lomassa.

Sotamies Honkajoen rukouksesta heijastuu myös tietynlainen Jumalan rajallisuus. Hän rukoilee muun muassa suurempaa muona-annosta, *mikäli* Jumalalla vielä riittää käyttämättömiä varoja lastensa tarpeisiin.¹⁵⁷ Tietynlaisesta nöyrästä asenteesta huolimatta Honkajoen rukous sisältää paljon yksityiskohtaisia pyyntöjä ja eriteltyjä henkilöitä, joille pyydetään siunausta.

Honkajoen rukous kuuluu tuttavallisuuden ja arkisen vivahteensa vuoksi anovan rukouksekategorian lisäksi myös arkisen rukouksen ryhmään. Honkajoen luetellessa rukouksessaan siunattavien ihmisten ryhmää monotonisesti ja nopeasti mieleen nousee myös rituaalisen rukouksen piirteitä.

Täytyy muistaa, että sotamies Honkajoen rukous löytyy sanantarkasti muotoiltuna Väinö Linnan romaanista Tuntematon sotilas.¹⁵⁸ Rukous on siis alun perin Linnan käsialaa ja se on sijoitettu kirjan tapahtumissa eri kohtaan kuin Louhimiehen elokuvassa. Linnan romaanin rukoilutilanteeseen liittyy humoristisia ja jopa pilkallisia sävyjä.¹⁵⁹

Linnan romaanissa sotamies Honkajoki lausuu rukouksen naapuritukikohdan korsussa syvällisen maailmankaikkeuteen liittyvän keskustelutuokion jälkeen. Rukouksen loppuosa on kohdistettu pilkalliseen sävyyn Luutnantti Lammiolle, joka tuohtuu Honkajoelle ja kutsuu hänet puheilleen seuraavana päivänä. Lammion mielestä Honkajoki kylvää ympärilleen tappiomielialaa.¹⁶⁰

Louhimiehen elokuvasta välittyvä Honkajoen rukous on syvällinen ja se on haluttu sijoittaa elokuvan taitekohtaan ennen Syväriltä vetäytymisen kohtauksia. Elokuvan iltarukouksesta puuttuu täysin Linnan romaaniin liittyvä humoristinen ja pilkallinen sävy. Tämä korostaa mielestäni Louhimiehen elokuvien rukoukkohtauksiin liittyvää vakavuutta ja

¹⁵⁶ Tuntematon sotilas 2017, 02:52:54.

¹⁵⁷ Tuntematon sotilas 2017, 02:52:54.

¹⁵⁸ Linna, Väinö 2010, 368. Tuntemattoman sotilaan ensimmäinen painos ilmestyi vuonna 1954.

¹⁵⁹ Linna 2010, 367–368. Sotatoverit eivät jaksaisi kuunnella sotamies Honkajoen syvällisiä puheita, jonka jälkeen hän lausuu rukouksensa osittain pilkallisesti Luutnantti Lammiota kohtaan.

¹⁶⁰ Linna 2010, 368.

Jumalaa kunnioittavaa asennetta. Kunnioittavalla asenteella tarkoitan sitä, ettei rukouskohtauksiin liity lähes ollenkaan muihin ihmisiin tai Jumalaan liittyvää pilkkaa tai huumoria.

Bänziger ym. määrittelee meditatiivisen rukouksen kognitiiviseksi toiminnaksi, joka ei suuntaudu jumalallisiin voimiin. Meditatiivisen rukoilun kautta haetaan muun muassa sisäistä rauhaa, ja se voi suuntautua ihmiseen itseensä.¹⁶¹ Tämä teoria mahdollistaa rukousten tarkastelun yksilöllisemmän uskonnollisuuden näkökulmasta. Koska Louhimiehen elokuvat eivät sisällä jumaliin kohdistumatonta meditatiivista rukoilua ollenkaan, käsittelen meditatiivisia rukouskohtauksia Poloma & Pendletonin kristillisen meditatiivisen rukousmääritelmän mukaan.

Poloma & Pendletonin luokittama meditatiivinen rukoilu suuntautuu Jumalaa kohtaan ja pitää sisällään esimerkiksi sanattoman rukouksen ja mietiskelyn Jumalan edessä. Meditatiivinen rukous pitää sisällään myös Raamatun reflektiivisen tarkastelun tai hiljaisen ylistyksen.¹⁶²

Louhimiehen elokuvien kristillisistä meditatiivisista rukouskohtauksista kolme sijoittuu kirkkoon ja yksi tuttavahan haudalle. Haudalla kristillistä rukousta kuvastavat pään painaminen alas ja käsien ristiminen.¹⁶³ Kirkossa tapahtuvissa meditatiivisen rukoilun kohtauksissa henkilö istuu yksin tyhjässä kirkkosalissa ja katsoo alttaritauluun tai suoraan eteensä.¹⁶⁴ Hiljainen haudalla tapahtuvan rukoilun kohtaaminen löytyy elokuvasta *Käsky*. Kohtauksessa valokuvaaja istuu tuttavansa haudalla penkillä pää alas painettuna. Hänen kätensä on ristissä otsan edessä.¹⁶⁵

Elokuvien kristilliset meditatiiviset rukoukset nousevat ahdistavista elämäntilanteista, kuten itsemurha-ajatuksesta (Valkoinen kaupunki), sairaudesta (Vuosaari) tai elämän kriisistä (Riisuttu mies). Meditatiiviset rukouskohtaukset heijastavat elämän rajallisuutta ja sanojen loppumista. Vaikuttaisi siltä, että elokuvien rukoilijat käyvät sitä hiljaisimmiksi, mitä vaikeammasta elämäntilanteesta on kysymys. Louhimiehen elokuvien erittäin vaikeista elämäntilanteista nousevat sanattomat rukoukset on väritetty visuaalisilla kristillisillä elementeillä.

Louhimiehen hiljaiset meditatiiviset rukoukset tuovat mieleeni taiteilija Reijo Kelan Käpylän pellolle rakentaman taideteoksen *Hiljainen kansa*. Siinä noin tuhat turvepäistä

¹⁶¹ Bänziger ym. 2008, 261.

¹⁶² Poloma & Pendleton 1991, 75.

¹⁶³ Käsky 2008, 01:40:02.

¹⁶⁴ Vuosaari 2002, 01:24:31, Valkoinen kaupunki 2006, 1:26:57 & Riisuttu mies 2006, 01:27:38.

¹⁶⁵ Käsky 2008, 01:40:02.

hahmoa seisovat paidat päällä pellolla. Moni suomalainen voi samaistua tuohon turvepäiden hiljaiseen joukkoon. Ehkä Louhimiehen elokuvien vaikeissa tilanteissa olevat rukoilijat ilmentävät suomalaista ”sanatonta kansaa”. Ahdistuksen ja tuskan keskellä elokuvien henkilöt vetäytyvät yksin hiljaiseen paikkaan.

Impulsiivinen rukous määritellään Bänziger ym. mukaan rukoiluksi, joka ei kohdistu Jumalaan. Impulsiivisella rukoilulla on suora yhteys psyykkisiin ongelmiin ja vaikeisiin elämäntilanteisiin. Rukous kohdistetaan suuremmalle tai jollekin tuntemattomalle voimalle. Impulsiivisessa rukouksessa ei odoteta minkään korkeamman voiman väliintuloa tai vastausta ahdistavaan tilanteeseen.¹⁶⁶

Lähes kaikki Louhimiehen elokuvien rukoukset kuuluisivat impulsiivisen rukouksen ryhmään, jos impulsiivisen rukouksen kohteena olisi Jumala. Impulsiivisen rukouksen kohderyhmänä on kuitenkin Bänziger ym. mukaan jokin muu suurempi tuntematon voima. Louhimiehen elokuvien rukouskohde on useimmiten kristinuskon Jumala, joten impulsiivisen rukouskategorian ryhmä jää pieneksi.

Louhimiehen elokuvien impulsiivisia rukouksia ovat kuitenkin kuolleele läheiselle osoitetut rukoukset. Kaikki haudalla tai hautajaisissa kuolleele osoitettu puhe nousee ahdistavasta elämäntilanteesta, tässä tapauksessa surusta. Kuolleele läheiselle suunnatussa puheessa pohditaan elämän tarkoitusta tai puretaan ikävää. Elokuvassa Paha maa aviomies sanoo vaimolleen, ettei olisi halunnut tämän lähtevän vielä.¹⁶⁷ Samassa elokuvassa läheinen kyselee elämän tarkoitukseen liittyviä kysymyksiä puheen suuntautuessa kuolleele ystävälle.¹⁶⁸ Elokuvissa kuolleen läheisen haudalla ollaan myös täysin hiljaa tai tervehditään kuollutta ystävää.¹⁶⁹

¹⁶⁶ Bänziger ym. 2008, 262.

¹⁶⁷ Paha maa 2005, 01:35:18.

¹⁶⁸ Paha maa 2005, 02:03:40.

¹⁶⁹ Käsky 01:40:02. Valokuvaaja tuttavansa haudalla istuen kädet ristissä & Riisuttu mies 01:30:01. Päähenkilö ystävänsä haudalla sanoo hiljaisella äänellä: ”Moi”.

14 Tukahdutettu rukous

Louhimiehen elokuvien rukouskohtauksista nousee esille uusi teema, jota kutsun *tukahdutetuksi rukoukseksi*. Tarkoitan tällä rukousta, joka tuntuu jäävän kesken tai tyrehtyvän. Näin käy etenkin elokuvien Jumalalle suunnatuissa rukouksissa. Kuolleele läheiselle osoitettu puhe tuntuu olevan tuttavallisempaa ja arkisempaa kuin Jumalalle suunnattu rukous.

Tukahdutetun rukouksen teema näkyy erityisesti Louhimiehen nykyaikaan sijoittuvissa elokuvissa. Sota-aikaan sijoittuvat elokuvat sisältävät reippaammin tuotettua, loppuun saakka vietyä rukoilua. Esimerkiksi Tuntematon sotilas -elokuvan sotamies Honkajoen rukous tai samassa haavoittuneen sotatoverin vierellä luettu Isä meidän -rukous ovat pitkiä aameneen saakka vietyjä rukoukokonaisuuksia.¹⁷⁰

Rukouksen selkeä alku ja loppu näkyy myös elokuvien rituaalisten rukousten joukossa, kuten esimerkiksi kirkon toimitukseen liittyvissä rukouksissa. Tukahdutetut rukoukset korostuvat henkilöiden yksin lausumissa ahdistuksesta nousevissa rukouksissa. Erityisen hyvin tukahdutetun rukouksen teema näkyy Riisuttu mies -elokuvan päähenkilö Antin rukouksissa. Antti ahdistuneena työhuoneessaan: ”Älä anna... Tapahtukoon sinun tahtosi. Tapahtukoon sinun tahtosi.”¹⁷¹

Antti (pastori) kiirehtii työvaatteitaan ylleen sakastissa kiireisenä. Yhtäkkiä hän pysähtyy ja sanoo työtovereilleen: ”Rukoillaan.” Yksi työkavereista huokaisee äänekkäästi turhautumisen merkiksi. Päähenkilö ja työkaverit sulkevat silmänsä, polvistuvat ja ristivät kätensä. Antti: ”Herra. Anna meidän olla rakkautesi välikappaleita... S... Antaa olla, mennään.”¹⁷²

Tukahdutetuista rukouksista nousee esille myös tietynlaista anteeksipyytelevää ja häpeään liittyvää asennetta. Riisuttu mies -elokuvan päähenkilön rukoukseen liittyvä häpeä näkyy hyvin kohtauksessa, jossa päähenkilön vaimo yllättää miehensä iltarukouksen ääreltä.¹⁷³ Myös Jumalaa kohtaan heijastuu rukoilijan anteeksipyytelevää tai häpeilevää asennetta.

Vaikka sota-aikaan sijoittuvien elokuvien rukoukset ovatkin pitkiä ja selkeitä kokonaisuuksia, myös niissä näkyy tietynlainen nöyristelevä asenne Jumalaa kohtaan. Sotamies Honkajoki perustelee Jumalalle esittämänsä pyynnöt iltarukouksessaan.¹⁷⁴ Aivan kuin Jumalalla ei olisi pohjattomasti vastauksia ja hyvää varattuna rukoilijan tarpeisiin.

Vaikka Louhimiehen elokuvien useampi rukous tuntuu jäävän kesken tai sen lausuminen on vaikeaa, rukoilua tunnutaan pitävän kuitenkin tärkeänä elementtinä kuvatessa

¹⁷⁰ Tuntematon sotilas 2017, 00:53:56 & 02:52:54.

¹⁷¹ Riisuttu mies 2006, 01:20:20.

¹⁷² Riisuttu mies 2006, 00:05:29.

¹⁷³ Riisuttu mies 2006, 01:22:32.

¹⁷⁴ Tuntematon sotilas 2017, 02:52:54.

ahdistusta ja sen käsittelyä. Rukoilun tärkeyttä korostaa myös haavoittuneen kuolemaa tekevän sotilaan huuto: ”Rukoilkaa te! Minä en jaksa!”¹⁷⁵

Jo aiemmin mainitsemani Riisuttu mies -elokuvan lopussa oleva arkisen rukouksen kategoriaan sijoittuva rukouskohtaus on täydellinen elokuvissa toistuneen tukahdutetun ahdistuksesta nousevan rukouksen vastakohta. Siinä päähenkilö pastori Antti kiittää Jumalaa ”tästä lahjasta” ja riisuu itsensä kesken saarnan kalsareilleen.¹⁷⁶ Hän vapautuu konkreettisesti muiden ihmisten ajatuksista ja ”pappeuden ikeestä”.

Kyseinen Riisuttu mies -elokuvan kohtaus on tulkittavissa jonkinlaiseksi vapautumiseksi elokuvissa esiintyneiden tukahdutettujen ja epäuskoisten rukousten sarjassa. Jumalaa on helppo kiittää, kun kaikki ulkoinen on riisuttu pois. Tukahdutetun rukouksen muuttuminen spontaaniksi ja vapaaksi tuntuu vaativan täydellisen riisuutumisen.

Koska Louhimiehen elokuvien piirtämä kuva suomalaisesta rukoilijasta on ikään kuin tukahdutettu rukoilija, olisi mielenkiintoista tietää, kuka tai mikä tukahduttaa suomalaisen rukoilun. Mistä nousee se häpeä ja epätoivo, joka saa rukoukset loppumaan ennen kuin ne ovat alkaneetkaan?

¹⁷⁵ Tuntematon sotilas 2017, 00:53:51.

¹⁷⁶ Riisuttu mies 2006 01:47:33.

15 Tulokset

15.1 Louhimiehen elokuvien rukoilu ja sekularisaatio

Louhimiehen elokuvissa rukoilun ympärille kietoutui ahdistuneisuuden ja kuoleman teemat. Rukoilu tuotiin esille kristillisenä ja perinteisenä toimintana, johon liitettiin vahvasti kristillisiä visuaalisia elementtejä kuten luterilainen kirkko, rukoilijan käsien ristiminen tai polvistuminen.

Louhimiehen elokuvien rukouskohtaukset sisälsivät myös kristillisiä toimituksia, kuten esimerkiksi häät ja hautajaiset. Elokuvien rukoilija oli usein pappi, mikä yhdisti rukoilun korkeampaan kristilliseen auktoriteettiin. Muiden ihmisten kanssa rukoileminen oli usein jonkun toisen ”johtamaa”, eivätkä elokuvien henkilöt rukoilleet varsinaisesti yhdessä.

Sekularisaation myötä noussut yksilöllisempi uskonnon muoto näkyi Louhimiehen elokuvissa itsenäisenä rukoiluna. Yksinäinen rukoilija tyhjässä kirkkosalissa toi mieleeni alati vähentyneen institutionaalisen uskonnon. Kirkko rukouspaikkana muistutti uskonnolliseen yhteisöön kuulumista, mutta rukoilija oli siitä huolimatta yksin.

Elokuvien rukouksissa oli havaittavissa uudenlaista notkistunutta uskontoa, jossa uskonnollinen kokeminen siirtyy institutionaalisesta kuulumisesta erilaisiin henkilökohtaisiin kokemuksiin.¹⁷⁷ Bänzigerin ym. mukaan uudenlaisessa yksilöllisemmässä rukousmuodossa rukouksen kohde voi olla Jumalan sijaan muut korkeammat voimat tai ihminen itse.¹⁷⁸

Louhimiehen elokuvissa rukoilun kohde oli itsenäisyyden teemasta huolimatta pääsääntöisesti Jumala. Elokuvien rukoilijoilla tuntui olevan jonkinlainen suhde luterilaiseen kirkkoon, mutta se saattoi näkyä esimerkiksi ainoastaan kirkon tiloissa rukoilemisena.

Suomalaisen rukoilun voi liittää Louhimiehen elokuvien antaman kuvan mukaan yksilöllisyyteen ja häpeään. Jopa pappi häpeää rukoilua. Jos suomalaiseen rukoiluun liittyy yksilöllisyyden ja häpeän tunne, mielestäni sen tutkimiseen tarvitaan enemmän ihmisten yksilöllisiä kokemuksia. Rukoustutkimuksen täytyisi yltää ihmisten intiimeille alueille kotiseinien sisäpuolelle.

Riisuttu mies -elokuvan loppukohtauksen rukous sisälsi mielestäni jopa hieman pietistisiä piirteitä. Siinä pappi riisui virkavaatteensa laulaessaan alttarilla ja käveli kalsareissaan ulos kirkosta.¹⁷⁹ Aiemmin tunnollisen papin irtautuminen valmistellusta saarnasta ja virkavaatteistaan toi mieleeni muodollisuuksista irrallaan olevan, henkilökohtaiseen kokemukseen viittaavan uskon tason.

¹⁷⁷ Taira 2003, 228.

¹⁷⁸ Bänziger ym. 2008, 263–264.

¹⁷⁹ Riisuttu mies 2006 01:47:33.

Tunnollisen papin erikoiset konkreettiset riisuutumisen toimet toivat mieleeni pietistisen liikkeen, joka vastusti liiallista opillisuutta 1600-luvun Suomessa. Pietistit syyttivät papistoa siitä, että heiltä puuttui Pyhä Henki. He uskoivat, että henki voi vaikuttaa myös ilman välikappaleita.¹⁸⁰ Riisuttu mies -elokuvan pappi ”riisui konkreettisesti pappeuttaan” koko seurakunnan edessä.

Pappi käveli alttarilla tapahtuneen riisuutumisen ja rukouksensa jälkeen ulos kirkosta ja ratsasti aasilla pois pihapiiristä.¹⁸¹ Tämä toi väistämättä mieleeni Raamatun kohdan, jossa Jeesus ratsastaa aasilla Jerusalemiin.¹⁸² Kohtaus viestittää ainakin minulle jonkinlaista itsensä alentamista ja toisaalta kirkollisista muodollisuuksista vapautumista.

Pastorin saarnan muuttuminen henkilökohtaiseksi kiitokseksi ja virkavaatteiden riisuminen muistuttivat myös sekularisaation myötä tapahtuvaa institutionaalista uskonnollisuudesta irrallaan olevaa henkilökohtaisempaa uskon tasoa. Yksilön kokemusten asettumista keskiöön uskontoperinteiden auktoriteerin sijaan kutsutaan itseen kääntymiseksi (turn to self). Tämä johtaa siihen, että uskonnoista ja niiden toimintaympäristöistä tulee vähemmän auktoriteetin säätelemiä useampia käyttömahdollisuuksia kattavia kulttuurisia resursseja.¹⁸³

Vaikka Louhimiehen elokuvien rukouskohtaukset eivät edustaneet uudenlaista jumaliin kohdistumatonta rukousta, niissä oli nähtävissä sekularisaatioon liittyvää yksilöllisyyden teemaa. Rukoilijan itsenäisyydestä huolimatta rukoukset eivät kohdistuneet Jumalan sijaan ihmiseen itseensä tai johonkin muuhun korkeampaan voimaan.

Louhimiehen elokuvien rukouskohtaukset muodostivat suomalaisesta rukoilusta kuvaa, jossa passiivinen rukoilija lähestyy ikään kuin mykkää Jumalaa. Rukoilija tuntuu pusertavan rukousta Jumalalle vaikeiden elämäntilanteiden keskeltä. Jumala näyttäytyy passiivisena toimijana, eikä häneltä odoteta vastauksia ahdistavien tilanteiden keskelle.

15.2 Louhimiehen elokuvien rukousteemat ja aikaisempi tutkimus

Tutkin aikaisemmin suomalaisen elokuvaohjaaja Zaida Bergrothin elokuvien rukouskohtauksia. Bergrothin elokuvien rukouskohtaukset nousivat Louhimiehen elokuvien tapaan hyvin ahdistavista elämäntilanteista. Bergrothin elokuvien rukoilusta nousi esiin

¹⁸⁰ Pietismi. <https://evl.fi/sanasto/-/glossary/word/Pietismi#c64642c6> (luettu 27.2.2020). Pietismin nostaessa päätään erilaisiin herätysliikkeisiin liittyi pappeja, mutta he esittäytyivät mahdollisimman maallikkomaisesti ja hylkäsivät pappisviran ulkoiset tunnukset.

¹⁸¹ Riisuttu mies 2006, 01:47:33.

¹⁸² Matt.21:1–11.

¹⁸³ Taira 2006, 55.

mykän Jumalan teema, jossa rukoukset tuntuvat kaikuvan ”kuuroille korville”, eivätkä ne tuoneet suurta helpotusta rukoilijalle.¹⁸⁴

Louhimiehen elokuvien rukouskohtaukset sisälsivät puolestaan hyvin paljon traditionaalista kristinuskoon perustuvaa rukoilua. Louhimiehen elokuvissa rukoukset tuntuivat syventävän elokuvan vakavaa kohtausta, kun taas Bergrothin rukouskohtauksista löytyi jopa leikkimielisen sävyisiä piirteitä.

Bergrothin elokuvien rukoilijat lähestyivät rukouksen kohdetta usein spontaanisti. Louhimiehen elokuvien rukoukset olivat harkittuja ja niiden äärelle pysähdyttiin pidemmäksi aikaa. Bergrothin elokuvien rukouskohtaukset sisälsivät paljon perinteisestä kristillisestä uskonnosta irrallaan olevaa persoonallista puhetta. Esimerkiksi Bergrothin elokuva *Skavabölen pojat (2009)* sisälsi hyvin erikoisia rukouksia, joista yksi luettiin lapsipäähenkilön toimesta. Siinä äiti ja lapsi lukivat ensin yhteisen neutraalin iltaloron, jonka jälkeen poika jäi yksin huoneeseen. Poika risti kätensä ja sanoi: ”Jeesus. Prädi glädi skrömbli pöt biafra bundolo kikkeli gurbawee skrokkeli prinkle sprat. Aamen.”¹⁸⁵

Bergrothin rukouskohtausten mykän ja olemattomalta tuntuvan Jumalan sijaan Louhimiehen elokuvien rukoilijat tuntuivat olevan mykkiä tai tukahdutettuja Jumalansa edessä. Vaikka Louhimiehen elokuvien rukoukset suuntautuivatkin Jumalaan, rukoilija ei tuntunut olevan kovinkaan aktiivinen ja luottavainen Jumalan suuntaan.

Bänziger ym. tutkimus nostaa esille uudenlaisia Jumalaan kohdistumattomia rukouksen ulottuvuuksia. Meditatiivinen rukous ja impulsiivinen rukous sisältävät maallistumisen mukana tulleita elementtejä kuten yksilöllisen jumaliin kohdistumattoman rukouksen.¹⁸⁶

Bergrothin elokuvien rukouskohtauksista nousi selkeästi esille uudenlainen meditatiiviseen tai impulsiiviseen rukouskategoriaan luokiteltava rukoilun muoto. Bergrothin elokuvissa rukous oli suunnattu rukoilijan itsensä lisäksi kuolleelle läheiselle, saunatontulle tai auringolle.¹⁸⁷ Oletin löytäväni samoja piirteitä myös Louhimiehen elokuvien rukouskohtauksista.

Louhimiehen elokuvien rukouskohtauksissa oli kuitenkin paljon Jumalalle kohdistettua perinteistä rukoilua. Louhimiehen elokuvat eivät sisältäneet ihmiseen itseän tai syvempään ymmärrykseen kohdistuvaa meditatiivista rukoilua. Tämän vuoksi käsittelin Louhimiehen

¹⁸⁴ Lielahti 2018, 16–17.

¹⁸⁵ *Skavabölen pojat* 2009, 00:21:00.

¹⁸⁶ Bänziger ym. 2008, 261–262.

¹⁸⁷ Lielahti 2018, 22.

elokuvien Jumalaan kohdistuvaa meditatiivista rukoilua Poloma & Pendletonin perinteisemmän rukousluokittelun valossa.

Louhimiehen elokuvien rukoukset sisälsivät hiljaista sanatonta rukoilua, mutta jostain syystä kaikki hiljaiset meditatiiviseen rukouskategoriaan luokiteltavat rukoukset oli ”väritetty” kristillisillä visuaalisilla elementeillä. Louhimiehen elokuvista oli lähes mahdotonta löytää mitään uudenlaista ihmiseen itseensä kohdistuvaa rukoilua.

Bergrothin elokuvien rukouskohtauksissa ylitettiin paljon selkeämmin kristillisen uskonnon raja rukoilun ja mietiskelyn suhteen. Uudenlainen jumaliin kohdistumaton rukousmuoto ilmenee Bänziger ym. määritelmän mukaan impulsiivisessa ja meditatiivisessa rukouskategoriassa. Louhimiehen ja Bergrothin uudenlaisen rukousulottuvuuden eroavaisuudet näkyvät tarkemmin liitteessä kolme. Siinä jumaliin kohdistumaton uudenlainen rukousmuoto näkyy kaaviossa tumman rajauksen sisäpuolella.

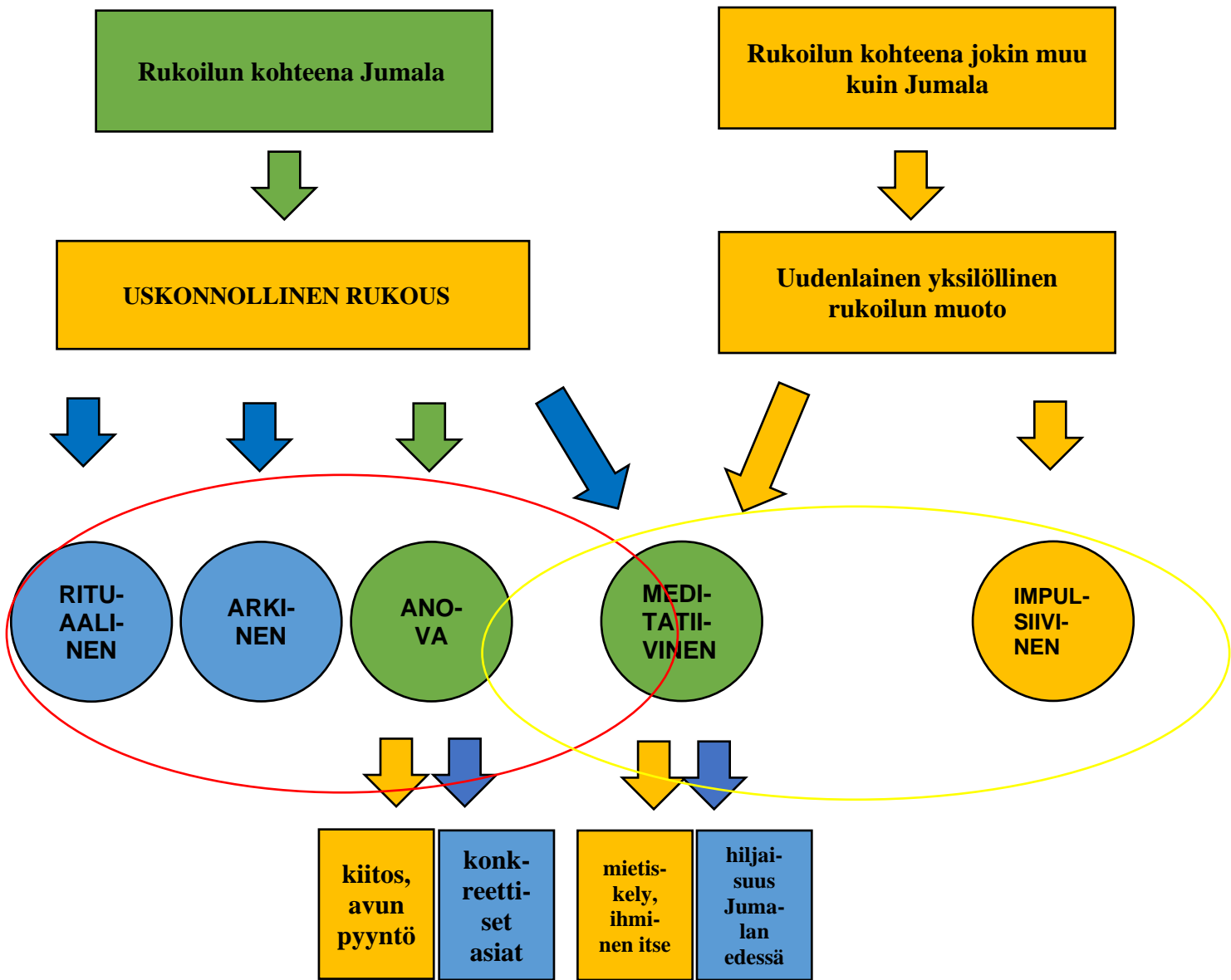
Louhimiehen elokuvien rukoukset sisälsivät paljon anovaa rukoilua. Elokuvien rukoilijat pyysivät Jumalalta konkreettisia asioita. Bergrothin elokuvien rukoilijat lähestyivät rukouksen kohdetta konkreettisten asioiden sijaan elämään liittyvien kysymysten avulla.

Sen paremmin Bergrothin kuin Louhimiehenkään elokuvien rukoilija ei odottanut Jumalalta väliintuloa tai vastausta ahdistavaan elämäntilanteeseen. Bergrothin Miami-elokuvassa ja Louhimiehen Riisuttu mies -elokuvassa päähenkilö tuntui kokevan, että Jumala on jollain tavalla hyljännyt hänet. Siitä huolimatta molemmat päähenkilöt lähestyivät Jumalaa aktiivisesti rukoilun avulla.¹⁸⁸

Bergrothin ja Louhimiehen rukoukseen johtava pääteema oli ahdistus. Molempien ohjaajien rukouskohtausten ympärille kietoutui yhteneväisiä teemoja, kuten esimerkiksi läheisen kuolema, perheongelmat ja masennus. Bergrothin elokuvista nousi esille myös laajemmin pelon teema.¹⁸⁹ Molempien ohjaajien elokuvissa rukoilu oli haluttu kiteyttää negatiivisten tunteiden ja elämäntilanteiden ympärille. Katsojalle jäi vaikutelma siitä, että rukoiluun turvaudutaan hädän hetkellä.

¹⁸⁸ Riisuttu mies 2006 & Miami 2016.

¹⁸⁹ Lielahti 2018, 17.

Kaavio 3 Louhimiehen ja Bergrothin elokuvien rukousten kategoriat

= Bänziger ym.
 = Poloma & Pendleton
 = Bänziger ym. ja Poloma & Pendleton

= Louhimiehen elokuvat

= Bergrothin elokuvat

16 Lopuksi

Tässä tutkielmassani tarkastelin Aku Louhimiehen kokopitkissä elokuvissa ilmenevää rukoilua. Halusin tietää, millaisia rukoilun representaatioita Louhimiehen elokuvista nousee. Mitä verbaalisia ja visuaalisia elementtejä Louhimies oli nostanut esiin elokuvien rukoilukohtauksissa? Kuka rukoili ja millä tavalla? Kenelle rukous osoitettiin?

Tutkimukseni rukouskäsitys noudatti osaltaan Bänziger ym. tutkimuksesta nousutta uudenlaista rukousmääritelmää. Siinä rukoukseksi lasketaan kaikenlainen puhe tai mietiskely Jumalan lisäksi myös esimerkiksi ihmistä itseään kohtaan.¹⁹⁰ Tämä määritelmä laajensi rukousten uskontotieteellistä tarkastelua myös uskonnollisten rukousten ulkopuolelle.

Halusin myös nähdä, toistuuko Zaida Bergrothin elokuvien rukouskohtauksista noussut *mykän Jumalan* teema myös Louhimiehen elokuvissa. Mykän Jumalan teema ilmensi aikaisemmassa tutkimuksessani tilannetta, jossa rukouksen vastaanottaja tuntui olevan passiivinen ja ihmisten asioihin vaikuttamaton Jumala.¹⁹¹ Halusin tietää, millaisia rukoilijaan ja Jumalaan liittyviä teemoja Louhimiehen elokuvien rukouskohtauksista nousee.

Louhimiehen elokuvissa rukoili pappi, läheinen ja/tai ahdistunut ihminen. Rukoukset nousivat Bergrothin elokuvien rukousten tapaan suurimmaksi osaksi ahdistavan elämäntilanteen keskeltä. Louhimiehen elokuvien rukoukset osoitettiin joko Jumalalle tai kuolleelle läheiselle. Suurin osa rukouksista osoitettiin Jumalalle, joka oli kristinuskon Jumala/Jeesus.

Elokuvien rukouskohtauksissa käytettiin runsaasti kristillisiä visuaalisia elementtejä tehostamaan rukoilua toimintana. Näitä olivat esimerkiksi rukoilijan käsien ristiminen, polvistuminen ja pään alas painaminen. Hiljaisissa sanattomissa rukouksissa kristillistä jumaluutta korostettiin esimerkiksi sillä, että rukoilija istui luterilaisen kirkon penkissä.

Louhimiehen elokuvien rukousten perinteinen kristillisuus pääsi yllättämään minut tutkijana. Louhimiehen elokuvia aikaisemmin katsoessani mieleeni olivat jääneet esimerkiksi elokuvien runsaat seksi- ja alastonkohtaukset. Ne veivät ajatukseni uudenlaiseen ihmiseen itseensä kohdistuvaan rukoiluun, mutta olin väärässä.

Louhimiehen elokuvat eivät edustaneet uudenlaista jumaliin kohdistumatonta rukouskategoriaa vaan perinteisempiä rukousmuotoja. Tämän vuoksi käsittelin Louhimiehen elokuvien rukouksia Bänziger ym. rukousmääritelmien lisäksi perinteisempien Poloma & Pendletonin rukouskategorioiden valossa.

¹⁹⁰ Bänziger ym. 2008, 263–264.

¹⁹¹ Lielahti 2018, 16.

Louhimiehen elokuvien rukouskohtaukset tuntuivat syventävän elokuvien henkilöiden vaikean elämäntilanteen kuvausta. Tuntematon sotilas -elokuvassa rukouskohtaukset sisälsivät paljon rukoustilanteesta irrallaan olevaa sotaan liittyvää videokuvaa, mikä syvensi taisteluihin liittyvää armottomuuden teemaa. Rukoukset olivat ikään kuin pieniä pysäytettyjä tunnelmatuokioita sodan raakuuden keskellä.

Louhimiehen nykyaikaan sijoittuvien elokuvien rukoukset olivat jollain lailla hätäisiä, ja niistä nousi esille mykän Jumalan teeman sijaan tietynlainen *tukahdutetun rukouksen* teema. Tarkoitin tällä rukousta, joka tuntui loppuvan ennen kuin oli oikein alkanutkaan. Rukoilija ikään kuin luovutti pyyntöjensä suhteen tuntemattoman Jumalan edessä. Louhimiehen elokuvien hiljaisilta tuntuneet rukoilijat pysyivät kuitenkin Jumalalta vielä konkreettisiakin asioita, kuten esimerkiksi lasta.

Olisi mielenkiintoista tietää, millaisia rukouksen ulottuvuuksia suomalaisten arkisesta rukouselämästä nousee. Onko jumaliin kohdistumaton, ihmiseen itseensä painottuva rukoilun muoto syrjäyttämässä perinteisempää Jumalaan tai jumaliin kohdistuvaa rukousta? Löytyisikö suomalaisten elokuvien ja Suomen kansan rukouselämästä yhteneväisyyksiä?

Olisi mielenkiintoista nähdä, millaisia rukouksen teemoja muiden maiden elokuvista nousee. Heijastaisivatko ne jotain kansakuntansa rukousmaailmasta? Haluaisin myös tietää, kuinka paljon rukoilua ilmenee eri maiden elokuvamaailmassa. Olisiko elokuvien rukouskohtauksissa ja niiden sisällöissä maakohtaisia eroja?

Tällä hetkellä, keväällä 2020, maailmaa ravistelee COVID-19 -pandemia. 13.3.2020 Suomessa astui voimaan poikkeuslaki, jonka myötä muun muassa koulut suljettiin ja ihmisten liikkumista rajoitettiin. Kristillisdemokraattien puheenjohtaja Sari Essayah sanoi valmiuslakia koskevassa eduskunnan salikeskustelussa, että Suomessa on rukoiltu paljon aina vaikeina aikoina.¹⁹²

Louhimiehen sota-aikaan sijoittuvissa elokuvissa rukoilu nousi esiin kansakunnan hädän keskeltä pontevana äänenä. Louhimiehen nykyaikaan sijoittuvissa elokuvissa ihmisten hätä tuntui olevan pinnallisempaa tai ainakin henkilökohtaisempaa. Tällä hetkellä Suomea ja koko maailmaa ravistelee todellinen kriisi. Uskon, että moni asia tulee muuttumaan lähiaikoina.

Se, tuleeko pandemia muuttamaan ihmisten ja elokuvaohjaajien käsityksiä rukoilusta, jää tulevaisuuden tutkijoiden käsiin. Kunpa tietäisin, kuka rukoilee ja ketä tämän hetken suomalaisissa kodeissa. On mielenkiintoista nähdä, millaisia jälkiä tämä vaikea aika jättää

¹⁹² Iltalehti. 15.3.2020 klo 16:38. Valmiuslain käyttöönotto eduskunnan käsittelyyn keskiviikkona. <https://www.iltalehti.fi/koronavirus/a/33731551-e22d-400d-9a5f-fb59a28a0121>. Luettu 19.3.2020.

tulevaisuuden valkokankaille. Nähdäänkö niissä yhä edelleen Jumalan puoleen kääntymistä, vai vahvistaako tämä syvä kriisi ihmisen uskoa itseensä tai muihin korkeampiin voimiin?

Filmografia

Levottomat (2000). Aku Louhimies. Solar Films.

Kuutamolla (2002). Aku Louhimies. MRP Matila Röhr Productions.

Paha maa (2005). Aku Louhimies. Solar Films.

Riisuttu mies (2006). Aku Louhimies. Lasihelmi Filmi Oy. Elokuvan levitys: FS Film Oy.

Valkoinen kaupunki (2006). Aku Louhimies. Solar Films.

Käsky (2008). Aku Louhimies. Helsinki-filmi.

Vuosaari (2012). Aku Louhimies. First Floor Productions Oy. Edith film Oy.

8-pallo (2013). Aku Louhimies. Blind Spot Pictures Elokuvatuotantoyhtiö Mjolk. Elokuvan levitys: Nordisk Film.

Tuntematon sotilas (2017). Aku Louhimies. Elokuvaosakeyhtiö Suomi 2017.

Lähde- ja kirjallisuusluettelo

- Baesler, E. James (1999). *A Model of Interpersonal Christian Prayer*. Old Dominion University: ODU Digital Commons.
https://digitalcommons.odu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1006&context=communication_fac_pubs.
- Bänziger, Sarah, Janssen, Jacques & Scheepers, Peer (2008). *Praying in a Secularized Society: An Empirical Study of Praying Practices and Varieties*. The International Journal for the Psychology of Religion. Radboud University: Routledge Taylor & Francis Group.
- De religieuze kaarte van Nederland, 2010–2015.
<https://www.cbs.nl/nlnl/publicatie/2016/51/de-religieuze-kaart-van-nederland-2010-2015> (luettu 10.4.2020).
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (2014). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Eskola, Jari (2015). Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Valli, Raine & Aaltola, Juhani (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Goldman, Ronald (1968). *Religious Thinking from Childhood to Adolescence*. Fourth impression (first published in 1964). London: Routledge & Kegan Paul.
- Haastettu kirkko (2012). *Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2008–2011*. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja. Porvoo: Bookwell Oy.
- Hall, Stuart (2013). The work of representation. Hall, Stuart, Evans Jessica and Nixon Sean (edit.), *Representation*. Second edition. Los Angeles. London. New Delhi. Singapore. Washington DC: SAGE Publications.
- Heikkilä, Pasi (1995). *Lasten ja nuorten käsityksiä rukouksesta*. Pro gradu. Tampereen yliopisto.
- Huttunen, Juhani (2018). *Suomalaisista 71% kuuluu kirkkoon– usko enkeleihin ja Saatanaan lisääntyy*. <https://www.kirkkojakaupunki.fi/-/suomalaisista-71-prosenttia-kuuluu-kirkkoon-usko-enkeleihin-ja-saatanaan-lisaantyy#965456c9> (luettu 2.1.2020).
- Jaatinen, Satu (2017). *Aku Louhimies. Elokuvaunelmia*. Helsinki: Like kustannus Oy.
- James, William (1917). *The Varieties of Religious Experience. A study in human nature*. 28.painos. London, Bombay, Calcutta and Madras: Longmans, Green and co.
- Janssen, Jacques, de Hart, Joep, den Draak, Cecile (1990). *A Content Analysis of the Praying Practices of Dutch Youth*. Journal for the Scientific Study of Religion Vol. 29, No. 1

- (Mar. 1990), pp. 99-107 Wiley on behalf of Society for the Scientific Study of Religion.
- Kananen, Jorma (2017). *Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä*. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja -sarja. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kellner, Douglas (1998). *Mediakulttuuri*. Tampere: Vastapaino.
- Kiviniemi, Kari. (2018). Laadullinen tutkimus prosessina. Valli, Raine (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2: Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Ladd, Kevin & Spilka, Bernard. (2002). *Inward, outward, and upward. Cognitive aspects of prayer*. Journal for the Scientific Study of Religion 41(3), 475–484.
- Laird, Steven P., Snyder, C.R., Rapoff, Michael A., & Green, Sam. (2004). *Measuring private prayer: Development, validation, and clinical application of the multidimensional prayer inventory*. The International Journal for the Psychology of Religion 14(4), 251–272.
- Lehtonen, Mikko (1996). *Merkitysten maailma*. Vastapaino: Tampere.
- Lielähti, Riitta (2018). ”Miks Jeesus sulla on noin pieni pää?” *Zaida Bergrothin elokuvien rukoukseen liittyvät teemat ja ulottuvuudet*. Kandidaatin tutkielma. Helsingin yliopisto.
- Linna, Väinö (2010). *Juhlapainos. Tuntematon sotilas*. Werner Söderström Osakeyhtiö: Helsinki.
- Luther, Martti (1535). *A Simple Way To Pray*. Prayer, the Lord`s Prayer, the 10 Commandments, and the Creed. A Letter to His Barber, Master Peter Beskendorf, Spring 1535.
<https://static1.squarespace.com/static/58a73709414fb5ac487511d0/t/599e66ece3df2831f0e97eb3/1503553260932/Luther%2C+Martin.+A+Simple+Way+to+Pray.+Plain.pdf>
- Luther, Martti (1955). *Suomen evankelis-luterilaisen kirkon Katekismus*. Kuopio: Kirjapaino Oy.
- Mitchell Jolyon P. & S. Brent Plate (edit.) (2007) *The religion and film reader*. London: Routledge.
- Nurminen, Anna (2010). *Rukouskieli ja merkitys. Miten lähestyä rukousta kognitiivisen lingvistiikan ja uskontotieteen menetelmin?* Pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto.
- Ojala, Eveliina (2009). ”Jos olet siellä ylhäällä, pelasta minut Supermieh!” *Tutkielma Simpsonit-sarjan värikkästä rukouselämästä*. Pro Gradu -tutkielma. Joensuun yliopisto.
- Paloheimo, Matti (1979). *Uskonto elokuvassa*. Hämeenlinna: Kirjapaja.

- Parkkonen, Tommi (2020). *Valmiuslain käyttöönotto eduskunnan käsittelyyn keskiviikkona*. <https://www.iltalehti.fi/koronavirus/a/33731551-e22d-400d-9a5f-fb59a28a0121> (luettu 19.3.2020).
- Pesonen, Heikki, Lehtinen, Elina, Myllärniemi, Nelli & Blom, Minja (2011). *Elokuva uskonnon peilinä: Uskontotieteellisiä tarkennuksia länsimaiseen populaarielokuvaan*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Pietarinen, Ahti-Veikko (2010). Ajatusten liikkuvat kuvat: Representaatio logiikassa. Knuuttilla, Tarja & Lehtinen, Aki-Petteri (toim.), *Representaatio. Tiedon kivijalasta tieteiden työkaluksi*. Helsinki: Gaudeamus.
- Pihlajamäki, Riitta (2018). *Miksi Yle julkaisee jutun Aku Louhimiehen ohjausmetodeista?* <https://yle.fi/uutiset/3-10119730> (luettu 7.4.2020).
- Poloma, Margaret M. & Pendleton, Brian F. (1991). *The effects of prayer and prayer experiences on measures of general well-being*. *Journal of Psychology and Theology*, 19, 71–83.
- Pynnönen, Anu (2013). *Diskurssianalyysi: Tapa tutkia, tulkita ja olla kriittinen*. Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulun working paper N:o 379/2013. Jyväskylän yliopisto.
- Rossi, Leena-Maija (2010). Esityksiä, edustamista ja eroja: Representaatio on politiikkaa. Knuuttilla, Tarja. & Lehtinen, Aki-Petteri (toim.), *Representaatio. Tiedon kivijalasta tieteiden työkaluksi*. Gaudeamus: Helsinki.
- Sjö, Sofia (2007). *Spelar kön någon roll när man radar världen? Kvinnor, kvinnligheter och messiasmyter i SF-film*. Åbo: Åbo Akademi.
- Sjö, Sofia (2013). *Paha uskonto – uskonnollinen problematiikka suomalaisissa elokuvissa*. *Media & Viestintä*, 36 (2). <https://journal.fi/mediaviestinta/article/view/62278>.
- Sjö, Sofia (2015). *The gendering of pastors in Contemporary Nordic Films: Norms, Conventions and Contemporary Views*. *Religion & Gender*. Vol. 5, no. 1 (2015), 91–104. DOI: 10.18352/rg.10084.
- Spilka, Bernard (2005). Religious Practice, ritual and prayer. Paloutzian, Raymond F. & Park, Crystal L. (edit.), *Handbook of the psychology of religion and spirituality*. New York. The Guildford Press.
- Spännäri, Jenni (2008). *Rukous on perintöä suvusta sukuun: Ikääntyneet ja uskonto vuosituhannen vaihteen Suomessa*. Väitöskirja. Helsingin Yliopisto.
- Suoranta, Juha. (2015). Populaarikulttuurin tuotteiden analyysi: Kohti kriittistä elokuvalähtöistä aikalaisanalyysiä. Valli, Raine & Aaltola, Juhani (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-kustannus.

- Suoranta, Juha. (2018). Populaarikulttuurin tuotteiden analyysistä. Valli Raine (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Taira, Teemu (2003). *Maallistumisesta notkistumiseen – muuttuva uskonnollisuus ja uskontososiologian näkökulma*. Sosiologia 40 (2003): 3, 4. artikkeli.
https://www.academia.edu/503333/Maallistumisesta_notkistumiseen_muuttuva_uskonnollisuus_ja_uskontososiologian_n%C3%A4k%C3%B6kulma.
Tampere: Westermarck-seura.
- Taira, Teemu (2006). *Notkea uskonto*. Turku: Eetos.
- Taira, Teemu (2015). *Pehmeitä kumouksia. Uskonto, media, nykyaika*. Turku: Eetos.
- Tilastokeskus. Väestörakenne. 31.12.2018.
https://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html. (luettu 30.12.2019).
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2009). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Törrönen, Jukka (2010). Kuvaus, näkökulma, ääni: Representaatioiden analyysi empiirisessä sosiaalitutkimuksessa. Knuuttila, Tarja & Lehtinen, Aki-Petteri (toim.), *Representaatio. Tiedon kivijalasta tieteiden työkaluksi*. Gaudeamus: Helsinki.
- Virtanen, Salla (2018). ”Sinä olet pimeys.” *Yliluonnollinen pahuus ja hyvyys American Horror Story -sarjassa*. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto.
https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/146348/Virtanen_Salla_progradu.pdf?sequence=1
- Väärämäki, Heidi (2018). *Joku siellä jossain*. Helsingin Sanomat, 10.2.2018. D8–D11.

Liitteet

Liite 1 Louhimiehen elokuvien rukousteemojen luokittelu

Elokuva	Tarve	Toiminta	Menetelmä	Vaikutus	Suunta	Paikka	Aika
Tuntematon sotilas (2017)	kuolema, varjelu	toisen puolesta rukous, anteeksianto ja varjelu	istuen, vatsallaan aseella tähdäten, haavoittuneen vierellä maassa istuen	kuoleman edessä, rauha	Jumala? taivaan äijä	sotatanner, sotatilastupa	päivä, ilta
8-pallo (2013)	-	-	-	-	-	-	-
Vuosaari (2012)	vakava sairaus	ajattelu	Istuen hiljaisuudessa	sisäinen rauha? lohdutus?	Jumala? ihminen itse?	kirkko	
Käsky (2008)	kuolema	toisen puolesta rukous, ajattelu	seisten teloituspai- kalla, istuen pää alas painettuna kädet ristissä	kuoleman edessä, rauha? lohdutus?	Jumala, ihminen itse?	teloituspaikka, haudalla	päivä
Riisuttu mies (2006)	us- kon vahvistus, lapsettomuus, ihmis- suhteet, krist. toimi- tus, syn- nin- päästö, kiitos.	toisen puolesta/ yhdessä rukoilu, siunaus, kaste, anteeksi- pyyntö, pyyntö, ajattelu, kiitos	polvistuen & kädet ristissä & silmät kiinni, pää alas painettuna & silmät kiinni, seisten kädet toisen pään päällä, seisten & kädet ristissä & silmät kiinni, laulaen	työtehtä- vän edessä, rauha? konkreet- tinen apu, muiden ihmisten hyväksyn- tä? lohdutus? vapautu- minen? Helpotus? pettämisen jälkeen, sovitus?	Herra, Jumala, kuollut läheinen	kirkko (jumalanpalvelus, papin virkaan vihkiminen, kastejuhla), koti, haudalla	päivä, ilta
Valkoinen kaupunki (2006)	kuolema	ajattelu	istuen	kuoleman edessä, rauha?	Jumala? Ihminen itse?	kirkko	
Paha maa (2005)	kiitos	sanonta, juttelu, kysymyk- set (elämän tarkoitus)	istuen, seisten	kiitollisuus, lohdutus?	Jumala, kuollut vaimo, kuollut ystävä	AA-kerho, haudal- la	päivä

Kuutamolla (2002) Levottomat (2000)	-	-	-	-	-	-	-
	synnin- päästö	ajattelu, rituaali	polvistuen & kädet ristissä, seisten + ristinmerkki	pettämi- sen edessä, sovittelu? vihkiminen	Jumala? Jumala	koti, kirkko (häät)	ilta

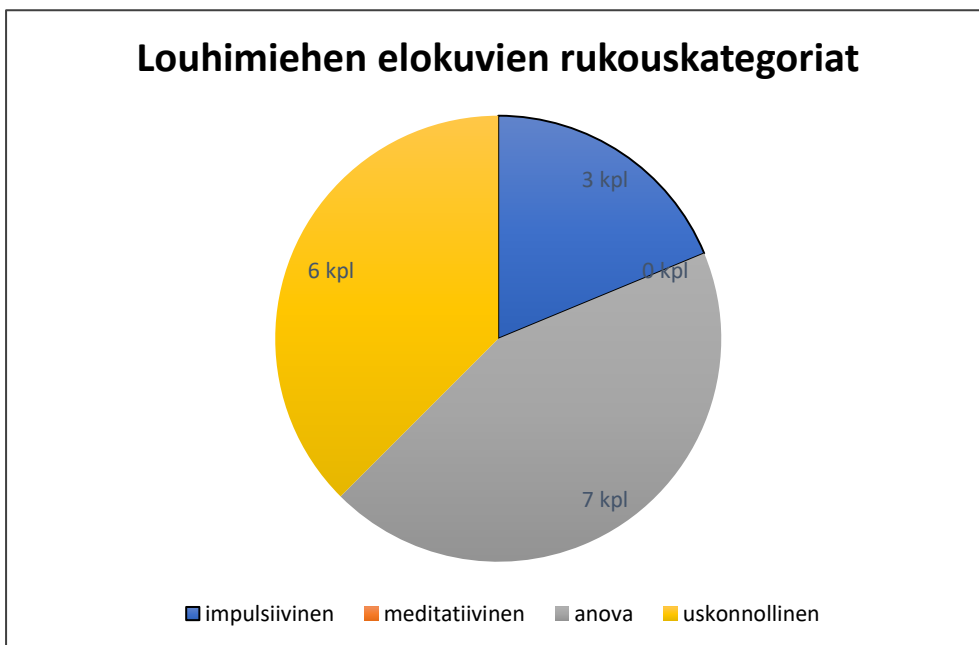
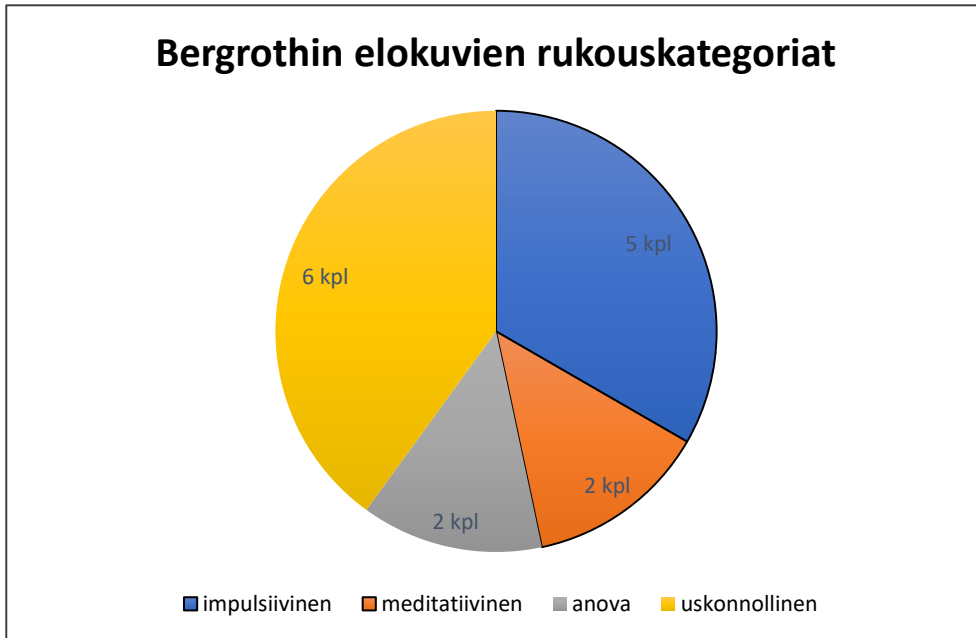
Louhiehen elokuvissa ilmenevien rukouskohtausten teemoittelua Bänziger, Janssen & Scheepersin luokittelun mukaan.

Liite 2 Louhimiehen elokuvien rukouskategoriat

Arkinen rukoilu	Anova rukoilu (materia)	Rituaalinen rukoilu	Meditatiivinen rukoilu
<p>Sotamies Honkajoen iltarukous: varjeluksen ja viisauden pyytäminen sodassa (TS)</p> <p>Anteeksipyyntö pian kuolevan vihollisen puolesta (jonka itse ampuu) (TS)</p> <p>Rukoilu ennen jumalanpalvelusta työyhteisön kanssa (RM)</p> <p>Pettämisen jälkeen pyytää paria ihmettä (RM)</p> <p>Ahdistuneena ”Älä anna... Tapahtukoon sinun tahtosi.” (RM)</p> <p>Siunauksen toivotus toiselle (RM)</p> <p>Tervehdys kuolleelle (RM)</p> <p>Kiittää Jumalaa lahjasta (riisuuntui) (RM)</p> <p>Kiittää Jumalaa raittiista päivästä (PM)</p> <p>Ikävän purkamista kuolleelle vaimolle (PM)</p> <p>Elämän merkityksen pohtimista kuolleelle ystävälle (PM)</p>	<p>Sotamies Honkajoen rukous: ruokaa, hyvä ilma, kuutamot (TS)</p> <p>Lapsitoive, että läheiset olisivat tyytyväisiä rukoilijaan (RM)</p>	<p>Isä meidän rukous, haavoittuneen toverin vierellä. (TS)</p> <p>Ulkoa luettu rukous ennen teloitusta (KÄ)</p> <p>Isän, Pojan ja Pyhän hengen nimeen + ristinmerkki ilmaan (valokuvaus) (RM)</p> <p>Papin virkaan vihkiminen, siunaus (RM)</p> <p>Isän, Pojan ja Pyhän hengen nimeen (ristiäiset) (RM)</p> <p>Isän, Pojan ja Pyhän hengen nimeen (vihkiminen) (LE)</p>	<p>Syöpäsairas hiljaa kirkossa (VS)</p> <p>ystävän haudalla rukousele (KÄ)</p> <p>polvistuminen + kädet ristissä sängyn vierellä (RM)</p> <p>Hiljainen mietiskely kirkossa (RM)</p> <p>Hiljainen mietiskely kirkossa ennen itsemurhaa (VK)</p> <p>Ennen pettämistä hiljainen polvirukous sängyn vierellä illalla (LE)</p> <p>LE= Levottomat (2000) PM= Paha maa (2005) VK= Valkoinen kaupunki (2006) RS= Riisuttu mies (2006) KÄ= Käsky (2008) VS= Vuosaari (2012) TS= Tuntematon sotilas (2017)</p>

Louhimiehen elokuvissa olevien rukouskohtausten luokittelu Poloma & Pendletonin tutkimuksen kategorioiden mukaan. **Tukahdutettu tai sanaton rukous.** Puhetta kuolleelle läheiselle.

Liite 3 Bergrothin ja Louhimiehen elokuvien rukouskategoriat

Bergrothin ja Louhimiehen elokuvien rukouskohtausten luokittelua Bänziger ym. tutkimuksen rukouskategorioiden mukaan. Uudenlaiset jumaliin kohdistumattomat rukouskategoriat ovat *impulsiivinen* ja *meditatiivinen* rukous.